

ارزیابی سیاست‌های تعرفه محصولات کشاورزی در ایران

کد موضوعی: ۲۵۰

شماره مسلسل: ۹۹۳۸

آبان ماه ۱۳۸۸

دفتر: مطالعات زیربنایی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	بررسی وضعیت و تحولات موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای محصولات کشاورزی
۳۱	مسائل و مشکلات نظام تعرفه‌ای کشور
۳۴	جمع‌بندی
۳۹	منابع و مآخذ

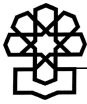
ارزیابی سیاست‌های تعرفه محصولات کشاورزی در ایران

چکیده

تعیین تعرفه بر واردات از مهمترین ابزارهای حمایتی به‌شمار می‌آید که می‌تواند بر تولید داخلی اثر مثبت یا منفی داشته باشد. در چند سال اخیر، کاهش شدید نرخ تعرفه بسیاری از محصولات کشاورزی وارداتی، مشکلاتی را برای تولیدکنندگان ایجاد کرده است که این امر در میان‌مدت می‌تواند تغییراتی را در الگوی تولیدات کشاورزی به‌وجود آورد و بر تولید محصولات استراتژیک بخش کشاورزی نیز تأثیر منفی داشته باشد.

لذا این مطالعه اکتشافی با هدف بررسی و ارزیابی نظام تعرفه و آثار آن بر تولید بخش کشاورزی انجام و در آن تا حد امکان از مطالعات گذشته نیز استفاده شده است. در اغلب موارد بررسی در ادامه مطالعات گذشته و مبتنی بر تحلیل آمارهای سال‌های اخیر بوده و نشان می‌دهد که: عدم تناسب نظام تعرفه‌ای با ساختار تولید و بازار و همچنین ضعف در بهره‌گیری از ابزارهای تعرفه‌ای و موانع غیرتعرفه‌ای مجاز درخصوص کالاهای کشاورزی، از مهمترین علل ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی در سال‌های اخیر بوده و نظام ناکارآمد توزیع و تنظیم بازار محصولات کشاورزی نیز بر شدت اثرات منفی و زیانبار آن افزوده است.

شاید دلیل اصلی وضع نرخ تعرفه پایین و تأثیرات آن در شکل افزایش واردات، وابستگی به خارج از کشور و در مواردی کاهش تولید را بتوان در نگاه تنها معطوف به جلب رضایت مصرف‌کنندگان جستجو کرد. لذا تعیین سیاست و نظام تعرفه‌ای برپایه استراتژی بلندمدت و دارای حداقل نوسان سالیانه و مبتنی بر حمایت از تولیدات کشاورزی (براساس توجه کافی به مزیت نسبی کالاها، درجه اهمیت و حساسیت آنها) و بهره‌گیری از ابزارهای متنوع تعرفه‌ای و موانع غیرتعرفه‌ای مجاز و متناسب با ساختار تولید و بازار، ضرورت دارد.

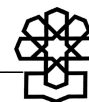
مقدمه

یکی از مهمترین وظایف دولت‌ها، سیاستگذاری است و دولت با اتخاذ و اجرای سیاست‌های خود تأثیر بسزایی بر رفاه جامعه و همچنین هدایت اقتصاد بر جای می‌گذارد و این سیاست‌ها می‌تواند بر تولید داخلی اثر مثبت یا منفی داشته باشد. تعیین تعرفه بر واردات در سیاست‌های حمایتی از مهمترین ابزارها به‌شمار می‌آید و یکی از بهترین سیاست‌های اثرگذار بر رفاه، اشتغال، ایجاد ارزش افزوده و... برای هر کشوری است هر چند وضع تعرفه‌ها دلایل متفاوتی دارد که از آن جمله می‌توان به کسب درآمد دولت‌ها، تحدید واردات و حمایت از تولید داخلی را نام برد که مهمترین هدف آن در دوران کنونی حمایت از تولید داخلی است. البته، نرخ تعرفه باید منطقی باشد. زیرا آثار منفی تعرفه‌های بالا یا پایین بر اقتصاد و تولید ویرانگر است

از مهمترین و اساسی‌ترین شرایط یک نظام بهینه تعرفه‌ای و دارای قدرت تعامل مؤثر با نظام بین‌الملل، طراحی آن بر مبنای یک راهبرد بلندمدتی است که در آن جهت‌گیری‌ها و برنامه‌های بلندمدت کل کشور و بخش کشاورزی، مزیت نسبی محصولات، اولویت‌بندی محصولات از نظر درجه ارزآوری و اشتغال‌زایی، راهبردی بودن کالاها و ارتباط آنها با بحث امنیت غذایی معین و مشخص باشد. در این راهبرد بلندمدت جهت‌گیری‌ها و برنامه‌های بلندمدت بخش کشاورزی بر مبنای وضعیت تولید، بازار داخلی و جهانی محصولات بنا می‌شود و به راحتی می‌توان کالاها را از نگاه درجه اهمیت و حساسیت برای کشور تقسیم‌بندی کرد و با توجه به اهمیت و حساسیت کالا برای کشور، سیاست تعرفه‌ای را در مورد هر یک از آنها به مورد اجرا گذاشت. چنانچه سیاست و نظام تعرفه‌ای بر پایه استراتژی بلندمدتی، با این خصوصیات بنا شود به‌طور مسلم دارای حداقل نوسان‌های سالیانه خواهد بود.

چنین نظامی با توجه به اینکه شرایط تولید و بازار داخلی و جهانی را در درون خود دارد و درجه اهمیت و حساسیت کالاها را نیز در نظر می‌گیرد با بهره‌گیری مناسب از ابزارهای تعرفه‌ای قادر است حمایت مؤثر و منطقی از تولیدات داخلی به‌عمل آورد. در چنین نظام تعرفه‌ای اعمال موانع تعرفه‌ای سازگار با وضعیت داخلی و جهانی قیمت محصولات خواهد بود و بین مانع تعرفه‌ای و معادل تعرفه‌ای تعارض و ناهماهنگی ایجاد نمی‌شود.

در حال حاضر کاهش شدید نرخ تعرفه بسیاری از محصولات کشاورزی مشکلاتی را برای تولیدکنندگان محصولات کشاورزی ایجاد کرده است و تداوم این روند حتی می‌تواند در میان‌مدت الگوی تولیدات کشاورزی را تغییر دهد و بر تولید محصولات استراتژیک بخش کشاورزی تأثیر منفی داشته باشد.

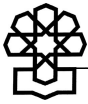
اهمیت کشاورزی در تأمین درآمدهای جامعه روستایی (که بخش مهمی از دهک‌های پایین اقتصادی را تشکیل می‌دهند) بر کسی پوشیده نیست و کاهش درآمد این جامعه به‌ویژه آنکه متأثر از اتخاذ برخی سیاست‌ها که به مانند اعطای کمک به تولیدکننده خارجی یا اخذ مالیات از تولیدکننده داخلی باشد، برای تداوم رشد و توسعه کشاورزی مشکل‌آفرین خواهد بود.

بررسی وضعیت و تحولات موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای محصولات کشاورزی

میانگین ساده محصولات مشمول موافقتنامه کشاورزی در سال‌های دهه ۶۰ بالا و نزدیک به ۱۰۰ درصد بوده، اما در سال ۱۳۷۲ حقوق گمرکی با تنظیم جداول جدید بر مبنای سیستم هماهنگ شده کنار گذاشته شد و تنها سود بازرگانی ملاک عمل قرار گرفت و همچنین مبنای محاسبه نرخ ارز از دلاری ۷۰ ریال به دلاری ۱۷۵۰ ریال تغییر کرد. از این رو در سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۷۴ میانگین تعرفه‌ها به ۲۵/۰۴ درصد کاهش یافت. با تصویب حقوق گمرکی جدید و تنظیم جداول جدید مبتنی بر آن، دوباره میانگین اسمی تعرفه‌ها افزایش اندکی یافت و به حدود ۲۸ درصد در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ رسید. در سال ۱۳۷۸ به دنبال تبدیل قید ممنوعیت ورود کالاها به مجوز ورود، میانگین ساده تعرفه‌ها افزایش زیادی یافت و به حدود ۷۹ درصد رسید و این سطح بالای تعرفه‌ها در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ همچنان حفظ شد.

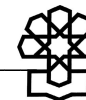
در سال ۱۳۸۱ دوباره بر اساس سیاستگذاری جدید در عرصه تجارت خارجی کشور از درصد تعرفه‌ها کاسته شد و متوسط آن به رقم ۲۴/۵ درصد تنزل کرد. این کاهش به‌خصوص در راستای تغییر مبنای محاسبه نرخ ارز از دلاری ۱۷۵۰ ریال به دلاری ۷۷۵۰ ریال صورت گرفت. با توجه به اینکه در سال ۱۳۸۲ موانع غیرتعرفه‌ای حذف و رژیم تجاری کشور تا حد زیادی به تعرفه‌ها وابسته شد، درصدی به‌عنوان معادل تعرفه‌ای به تعرفه‌های کشاورزی سال ۱۳۸۱ افزوده شد و میانگین تعرفه‌های کشاورزی به حدود ۳۳ درصد رسید. در چند سال اخیر نیز تعرفه‌های کشاورزی در حدود ۳۰ تا ۳۷ درصد متغیر بوده است، اما در همه این سال‌ها شکاف عمیقی بین میانگین‌های ساده و وزنی تعرفه‌ها مشاهده می‌شود.

این روند چند نکته را نشان می‌دهد، اول آنکه نظام تعرفه‌ای کشور در بخش کشاورزی در محدود کردن واردات چندان موفق نبوده است، دوم آنکه بیشتر واردات مربوط به کالاهای دارای تعرفه‌های پایین بوده است، سوم آنکه، کالاهای دارای تعرفه بالا کمترین واردات را داشته‌اند. در نگاه نخست شاید این‌گونه استنباط شود که تعرفه‌ها به‌گونه‌ای اعمال شده‌اند که جلوی واردات کالاهای حساس را بگیرند و واردات کالاهای مورد نیاز به قیمت ارزان صورت پذیرد. اما دقت در

وضع تعرفه‌ها بر کالاهای مختلف در سال‌های متوالی نشان می‌دهد که تعرفه‌های بالا به‌طور عمده بر کالاهای دارای ممنوعیت شرعی و کالاهای مزیت‌دار کشور همچون پسته و زعفران وضع شده است و عدم امکان واردات برای این قبیل کالاها به دلایل قانونی و اقتصادی باعث ایجاد شکاف بین تعرفه‌های ساده و وزنی شده است.

از سوی دیگر سهم ردیف‌های ممنوع‌الورود کل محصولات مشمول موافقتنامه‌ها طی سال‌های مورد بررسی از روند کاهشی برخوردار بوده است. به‌طوری‌که تا سال ۱۳۷۲ سهم ردیف‌های ممنوع حول و حوش ۶۰ درصد است و پس از آن در چند سال بعد به حدود ۴۰ درصد و در نهایت از سال ۱۳۷۹ به بعد به زیر ۱۵ درصد رسیده است و از سال ۱۳۸۳ تنها ۵/۱۶ درصد محصولات مشمول موافقتنامه به‌طور کامل ممنوع‌الورود بوده‌اند، که این ممنوعیت به‌طور عمده مربوط به محصولات است که با اشکال‌های شرعی مواجه هستند. دقت در سهم ردیف‌های ممنوع‌الورود نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۸ در راستای یک تغییر کلی سعی شده است شرط ممنوعیت ورود کالاها حذف و با شرط اخذ مجوز ورود توسط وزارتخانه‌های مختلف جایگزین شود.

روند تعرفه محصولات کشاورزی و درآمدهای نفتی کشور

جدول ۱. روند دوازده ساله تعرفه به تفکیک فصول مختلف

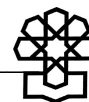
سال	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
فصل اول (حیوانات زنده)	۲۷/۰۰	۳۶/۳۳	۳۲/۶۵	۴۳/۲۴	۴۶/۷۶	۴۶/۷۶	۱۰/۲۹	۲۰/۶۵	۱۶/۰۲	۱۴/۸۶	۱۳/۶۹	۱۰/۹۸	۱۱/۱۴
فصل دوم (تولیدات دامی)	۳۷/۰۰	۴۳/۳۰	۴۰/۸۳	۵۸/۴۹	۵۹/۹۱	۵۹/۹۱	۱۴/۴۵	۴۵/۱۷	۴۶/۵۳	۴۵/۵۳	۴۵/۲۴	۲۵/۹۱	۲۹/۲۷
فصل سوم (شیلات)	۱۸/۲۲	۳۵/۵۲	۳۵/۵۲	۵۷/۹۳	۵۸/۲۸	۵۷/۸۲	۱۶/۳۰	۲۳/۱۴	۱۹/۴۲	۱۷/۱۷	۱۶/۶۲	۱۷/۴۷	۱۷/۶۲
فصل چهارم (تولیدات لبنی)	۱۷/۲۹	۲۹/۶۰	۳۲/۵۹	۶۶/۶۷	۶۱/۶۷	۶۳/۷۰	۱۶/۰۰	۳۸/۸۹	۳۰/۱۳	۲۹/۳۶	۲۹/۹۲	۲۹/۹۲	۳۰/۴۵
فصل پنجم (سایر تولیدات دامی)	۴۰/۲۹	۷۱/۷۶	۷۱/۷۶	۱۱۳/۲۴	۱۱۹/۴۱	۱۱۹/۴۱	۲۷/۴۱	۳۲/۸۸	۲۹/۲۶	۳۰/۶۷	۳۸/۱۱	۳۸/۵۹	۴۰/۷۵
فصل ششم (نباتات زینتی (گلهاو...))	۲۳/۲۳	۴۲/۸۵	۴۱/۶۹	۸۱/۸۳	۸۱/۸۳	۸۱/۸۳	۱۸/۵۰	۲۲/۵۰	۳۰/۷۷	۳۵/۰۰	۳۵/۲۱	۴۹/۶۱	۵۴/۹۴
فصل هفتم (سبزیجات)	۱۷/۸۹	۳۱/۲۳	۳۱/۷۰	۷۴/۱۸	۷۳/۸۴	۷۳/۸۴	۱۶/۰۲	۲۲/۳۰	۲۲/۸۴	۲۲/۶۷	۲۴/۱۵	۲۴/۳۶	۲۲/۹۸
فصل هشتم (میوه‌جات)	۵۶/۸۱	۹۵/۰۰	۹۴/۲۰	۱۸۰/۷۴	۱۸۰/۵۵	۱۸۵/۷۳	۴۳/۰۹	۵۵/۱۸	۵۴/۲۰	۵۱/۲۳	۴۶/۷۲	۵۰/۷۸	۵۰/۷۳
فصل نهم (ادویه‌جات)	۲۳/۱۸	۴۷/۸۸	۴۷/۱۹	۶۹/۰۶	۶۷/۱۹	۶۷/۱۹	۱۴/۵۰	۱۸/۱۳	۲۹/۸۲	۲۸/۴۹	۲۹/۰۱	۲۸/۵۶	۲۷/۹۳
فصل دهم (غلات)	۳/۴۴	۶/۱۹	۶/۱۹	۹/۶۹	۹/۶۹	۹/۶۹	۳/۹۴	۱۷/۶۹	۱۹/۴۸	۱۹/۱۸	۳۹/۹۴	۳۷/۳۵	۱۶/۸۵
فصل یازدهم (محصولات صنعت آردسازی)	۱۷/۶۵	۳۷/۶۵	۳۷/۶۵	۷۵/۵۹	۷۵/۵۹	۱۰۶/۴۷	۲۳/۴۴	۲۷/۰۳	۲۹/۵۵	۲۹/۳۳	۲۹/۳۳	۲۹/۳۱	۲۹/۲۹
فصل دوازدهم (دانه‌های روغنی)	۱۴/۶۶	۲۸/۹۸	۲۸/۹۸	۴۴/۶۶	۴۵/۵۷	۴۵/۵۷	۱۰/۳۹	۱۶/۰۵	۱۶/۹۶	۱۷/۸۶	۲۲/۶۰	۲۲/۴۴	۲۲/۳۵
فصل سیزدهم (انگمها و...)	۷/۹۲	۱۷/۰۸	۱۷/۰۸	۳۵/۸۳	۴۰/۰۰	۴۰/۰۰	۶/۸۳	۸/۳۳	۷/۹۲	۷/۹۲	۲۳/۷۵	۲۶/۵۰	۲۶/۵۰
فصل چهاردهم (مواد قابل یافت و...)	۲۰/۴۵	۴۵/۰۰	۴۵/۰۰	۹۵/۵۰	۹۵/۵۰	۹۵/۵۰	۲۲/۵۰	۲۳/۱۳	۱۹/۲۵	۱۹/۲۵	۱۹/۲۵	۱۸/۸۰	۱۸/۸۰
فصل پانزدهم (چربی‌ها و روغن‌های حیوانی)	۱۷/۴۵	۳۳/۴۹	۳۱/۸۵	۵۴/۸۹	۵۳/۸۰	۵۷/۲۸	۱۹/۷۲	۲۴/۷۸	۲۱/۳۹	۲۲/۵۰	۲۸/۹۳	۲۱/۸۷	۳۹/۱۴
فصل شانزدهم (فرآورده‌های گوشتی و...)	۵۶/۰۰	۹۵/۰۰	۹۵/۰۰	۱۱۰/۰۰	۲۱۱/۷۳	۲۱۱/۷۳	۴۵/۲۳	۴۹/۴۲	۳۷/۴۱	۳۵/۴۰	۵۳/۹۳	۳۲/۳۰	۵۴/۰۷
فصل هفدهم (قند و شکر و شیرینی)	۲۲/۰۰	۳۷/۰۰	۳۵/۰۰	۶۳/۷۵	۶۳/۷۵	۹۲/۵۰	۳۳/۷۳	۴۴/۳۸	۳۵/۷۳	۴۵/۷۳	۲۵/۴۴	۲۵/۴۴	۲۵/۸۳
فصل هیجدهم (کاکائو و فرآورده‌های آن)	۵۶/۸۲	۶۵/۹۱	۶۵/۹۱	۸۵/۹۱	۸۵/۴۵	۸۵/۴۵	۴۳/۲۷	۴۴/۰۹	۳۷/۸۶	۳۵/۶۴	۳۸/۱۴	۳۸/۱۴	۳۹/۹۲
فصل نوزدهم (فرآورده‌های غلات)	۴۲/۸۱	۸۱/۲۵	۸۲/۰۶	۱۱۹/۴۱	۱۱۹/۴۱	۱۱۹/۴۱	۴۴/۴۷	۴۸/۴۲	۴۹/۴۰	۴۵/۶۵	۴۷/۶۵	۴۷/۶۵	۴۷/۹۰

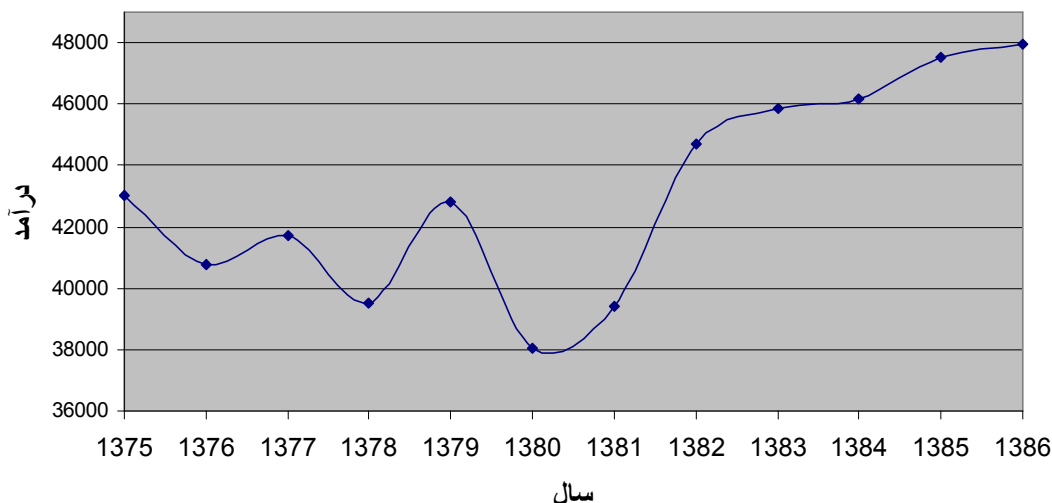
سال	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
فصل بیستم (فرآورده‌های میوه و سبزی)	۵۰/۰۰	۹۵/۰۰	۹۵/۰۰	۱۵۶/۸۲	۱۵۶/۸۲	۱۵۶/۸۲	۵۰/۱۱	۵۸/۴۰	۵۵/۴۵	۵۲/۸۶	۵۵/۸۲	۵۵/۸۰	۵۴/۱۹
فصل بیست و یکم (فرآورده‌های خوراکی گوناگون)	۴۰/۰۰	۷۴/۰۰	۷۵/۳۱	۱۲۹/۰۶	۱۲۹/۰۶	۱۵۱/۸۸	۲۶/۰۶	۲۹/۰۶	۲۳/۲۵	۲۱/۴۲	۲۲/۱۹	۲۲/۱۹	۲۴/۸۲
فصل بیست و دوم (نوشابه‌ها)	۸۸/۱۰	۹۵/۰۰	۹۵/۰۰	۱۲۰/۰۰	۱۲۰/۰۰	۱۲۰/۰۰	۹۷/۹۱	۹۶/۵۹	۸۲/۱۷	۷۴/۳۵	۱۵۰/۴۳	۲۲/۶۱	۲۱۱/۳۰
فصل بیست و سوم (آخال و تفاله و...)	۵/۰۰	۴/۷۹	۴/۶۰	۱۴/۰۰	۱۳/۸۰	۱۴/۰۰	۹/۲۴	۱۰/۵۶	۸/۹۶	۹/۲۲	۱۳/۷۰	۱۴/۴۸	۱۵/۵۷
فصل بیست و چهارم (دخانیات)	۲۳/۳۳	۲۳/۳۳	۲۳/۳۳	۳۲/۲۲	۳۲/۲۲	۳۲/۲۲	۵/۰۰	۸/۳۳	۶/۰۰	۶/۰۰	۶/۰۰	۶/۰۰	۶/۰۰
جمع	۳۰/۲۷	۴۸/۸۸	۴۸/۵۹	۷۸/۸۶	۸۳/۴۱	۸۷/۲۸	۲۵/۷۷	۳۲/۷۱	۳۰/۴۱	۲۹/۸۹	۳۵/۶۶	۲۹/۰۴	۳۸/۲۶

جدول ۲. درآمدهای گروه نفت در یک دوره دوازده‌ساله به قیمت پایه سال ۱۳۷۶ (میلیارد ریال)

سال	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
درآمد گروه نفت	۴۳۰۴۵	۴۰۷۶۳	۴۱۷۳۶	۳۹۵۱۵	۴۲۷۹۵	۳۸۰۵۳	۴۷۹۴۷	۳۹۴۰۵	۴۴۶۹۴	۴۵۸۷۱	۴۶۱۴۴	۴۷۵۴۶

نمودار ۱. درآمد گروه نفت در یک دوره دوازده ساله به قیمت پایه سال ۱۳۷۶ (میلیارد ریال)

چنانکه در جداول مذکور مشاهده می‌شود با کاهش درآمدهای نفتی، ناگزیر کاهش واردات در دستور کار قرار می‌گیرد و برای حصول به این هدف از ابزارهای مختلفی استفاده می‌شود که از جمله مهمترین آنها می‌توان از افزایش نرخ تعرفه و اعمال محدودیت‌های مختلف نام برد و به این ترتیب به نظر می‌رسد شاهد افزایش نرخ تعرفه همه محصولات کشاورزی در سال ۱۳۸۸ خواهیم بود. به عبارت دیگر، نرخ تعرفه‌ها ارتباط معناداری با درآمدهای کشور و به‌ویژه شوک‌های نفتی دارد و نحوه عمل دولت در هنگام بروز شوک نفتی چند سال اخیر با موارد گذشته هیچگونه تفاوتی نداشته است. کاهش تعرفه‌ها و افزایش واردات با افزایش درآمدهای نفتی در دوره‌های مختلف هماهنگ است و هرگاه منابع ارزی کشور وضعیت بهتری می‌یابد حمایت تعرفه‌ای از بخش تولید کشاورزی به کنار گذاشته شده و بی‌توجهی به آن واردات شدت می‌گیرد.

حداقل تعرفه برای همه محصولات مشمول موافقتنامه کشاورزی در کلیه سال‌ها صفر است. حداکثر تعرفه نیز در سال ۱۳۶۱، ۲۰۰ درصد و در سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۷۱، ۴۰۰ درصد، در سال‌های ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۷، ۱۰۰ درصد و در سال ۱۳۷۸، برابر با ۲۲۵ درصد است. همچنین در سال ۱۳۷۹ حداکثر تعرفه ۴۳۵ درصد، در سال ۱۳۸۲ به میزان ۱۵۰ درصد در سال ۱۳۸۶، برابر با ۴۰۰ درصد بوده است. محصولاتی مانند حیوانات از نوع اسب، گاو و گاومیش، گوسفند اهلی، زنبور عسل، گوشت حیوانات از نوع گاو، شیر و خامه به حالت کنسرو و غلیظ شده یا قنددار- گندم، تخم چغندر، تخم پنبه و تمام محصولات فصل ۲۳ در بسیاری از سال‌ها حداقل تعرفه را داشته‌اند. درحالی که محصولاتی مانند عسل، انواع گل، خوک، گوشت خوک و فرآورده‌های آن، سایر فرآورده‌های هموژنیزه (فصل ۲۱)، لرد و درد شراب (فصل ۲۳)، شیرینی‌های دارای کاکائو و فاقد کاکائو مانند آدامس، عصاره شیرین‌بیان و شکلات و بسیاری از محصولات فصل ۲۲ (نوشیدنی‌ها)

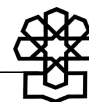
در سال‌های مختلف حداکثر تعرفه را داشته‌اند.

با توجه به میانگین تعرفه‌ها، فصل‌های (۲۳، ۱۳، ۱۲، ۱۰) مشمول کمترین حمایت تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در طول دوره بوده‌اند. فصل دهم (غلات) در بردارنده محصولات ضروری است که یا با بحث امنیت غذایی جامعه در ارتباط هستند و یا جزو مواد اولیه صنعت دامپروری محسوب می‌شوند و برخی از آنها مانند گندم فقط از طریق دولت وارد می‌شود. از این‌رو در مورد برخی از آنها از سال‌های دور سیاست واردات ارزان‌قیمت تعقیب شده است. ولی در بعضی موارد مانند برنج نرخ تعرفه آن از ۱۵۰ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۴ درصد به اضافه ۱۵۰ تومان و آنگاه در سال ۱۳۸۷ به ۲۱ درصد تبدیل شده است. کاهش نرخ تعرفه در سایر غلات نیز مشاهده می‌شود تعرفه جو از اول اردیبهشت ماه تا پایان تیرماه ۲۰ درصد و برای سایر ایام سال ۴ درصد و تعرفه ذرت دانه‌ای از ۱۵ شهریورماه لغایت ۱۵ بهمن‌ماه ۱۰ درصد و برای سایر ایام سال ۴ درصد مصوب شده است. محصولات فصل دوازدهم (نباتات صنعتی و دانه‌های روغنی و بذور محصولات) در راستای نیاز کشور به تأمین بذر مورد نیاز برای کشت و عدم توانایی کشور در تولید دانه‌های روغنی در سال‌های گذشته معمولاً سطح تعرفه‌های پایین داشته است.

فصل ۱۳ که به صمغ‌ها و رزین‌ها تعلق دارد از حمایت تعرفه‌ای پایینی در سال‌های گذشته برخوردار بوده است. از آن جا که کالاهای این فصل جزو کالاهای حساس و راهبردی برای کشور محسوب نمی‌شوند، تأمین ارزان‌قیمت آنها از خارج سیاست مناسبی به نظر می‌رسد.

فصل ۲۳ به کنجاله‌ها و محصولات فرعی صنایع روغن‌کشی اختصاص دارد، محصولات این فصل از یکسو جز تولیدات صنایع تبدیلی و روغن‌کشی محسوب می‌شوند و از سوی دیگر به‌عنوان نهاده در تغذیه دام و طیور مورد استفاده قرار می‌گیرند. همچنین بر محصولات این فصل، تعرفه پایینی اعمال شده است که این سیاست با سیاست توسعه صنایع روغن‌کشی در تعارض قرار دارد. اما محصولات فصل‌های (۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۸، ۱۶، ۸، ۶) مشمول بیشترین حمایت تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در طول دوره بوده‌اند. محصولات فصل ۲۲ در سال‌های گذشته از بالاترین حمایت تعرفه‌ای برخوردار بوده‌اند. این درحالی است که محصولات این فصل دارای سطح ممنوعیت بسیار بالایی نیز هستند. با توجه به ممنوعیت ورود اغلب محصولات این فصل، نیازی به در نظر گرفتن سطح تعرفه‌های بالا برای این فصل نیست.

فصل‌های ۲۱، ۲۰، ۱۸، و ۱۶ در بردارنده محصولات فرآیندی هستند و اعمال تعرفه‌های بالا بر محصولات این فصل‌ها با توجه به قدرت اشتغال‌زایی، ایجاد ارزش افزوده و ارزآوری این فصل‌ها منطقی به نظر می‌رسد. به‌طور کلی همه کشورهای دنیا با بهره‌گیری از اصل «تعرفه پلکانی» محصولات فرآیندی خود را مشمول حمایت تعرفه‌ای بالا قرار می‌دهند، به‌خصوص محصولات

فصل ۲۰ (فرآورده‌های میوه و سبزی‌ها) با توجه به اینکه ماده اولیه تولیدات این فصل از تولیدات عمده کشور محسوب می‌شوند حمایت تعرفه‌ای بالا از محصولات این فصل ضروری است.

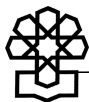
محصولات فصل هشتم نیز از حمایت تعرفه‌ای بالایی برخوردار هستند. چرا که در اغلب تولیدات این فصل، کشور دارای مزیت نسبی بالایی در تولید است. به‌عنوان نمونه در تولید محصولاتمانند پسته و خرما، پرتقال، سیب و... ایران در عرصه جهانی تولید، دارای قدرت رقابتی بسیار بالایی است. همچنین بسیار جالب توجه است که بالاترین سطح تعرفه‌ای به محصولات پسته، خرما، زعفران و... اختصاص یافته است.

محصولات این فصل با توجه به عواملی همچون سطح زیر کشت بالا، توان اشتغال‌زایی و ارزآوری، تولیدات با اهمیتی برای کشور محسوب می‌شوند و از این نظر حمایت از آنها ضروری است. متأسفانه تعرفه‌ها در برخی از محصولات این فصل به‌طور غیرمنطقی کاهش یافته است به‌عنوان مثال تعرفه اغلب میوه‌ها در چهار سال اخیر از میانگین ۲۶ درصد به ۴ درصد کاهش یافته است که بهتر است تعرفه آنها در سطحی منطقی‌تر با توجه به وضعیت قیمت‌های داخلی و جهانی تعیین شود.

در برخی دیگر از فصول نیز محصولات حساس و استراتژیک در چند سال اخیر با کاهش نرخ تعرفه روبرو شده‌اند، مانند تغییر نرخ تعرفه گوشت که از ۴۶ درصد به ۴ درصد و یا شکر خام از ۱۲۰ درصد به ۴ درصد و شکر سفید از ۱۵۰ درصد به ۱۰ درصد و شیر خشک از ۳۰ درصد (در سال ۱۳۸۳ و ۲۵ درصد در سال ۱۳۸۴) به ۴ درصد کاهش یافته‌اند. همچنین در وضع تعرفه پنبه، در سال ۱۳۸۵ تعرفه واردات پنبه دو نرخی (۴ درصد برای پنبه‌های با طول تار بلند و ۲۰ درصد برای پنبه‌های مشابه تولید داخلی) که در سال ۱۳۸۶، به تک نرخی ۱۵ درصد تبدیل و در سال ۱۳۸۷ تعرفه واردات پنبه صفر شد.

نمونه‌ای از تغییر نرخ تعرفه محصولات کشاورزی در چهار سال اخیر

در میان محصولات کشاورزی، شکر به دلایل مختلف بعد از برنج از بیشترین مقدار حمایت برخوردار است و بخش عمده حمایت‌ها از طریق مکانیسم بازار یا به عبارتی سیاست قیمتگذاری صورت می‌گیرد. اتحادیه اروپا، کره، ژاپن و ترکیه از جمله طرفداران پر و پا قرص حمایت از طریق مکانیسم بازار (سیاست قیمتی) هستند که با تلفیق آن با اقدامات مرزی مانند: تعرفه‌های بالا و سهمیه‌ها و مجوزهای وارداتی و... به حمایت از تولید داخل می‌پردازند علاوه بر این، پرداخت یارانه‌های سنگین صادراتی به برخی از آنها اجازه می‌دهد که کالاها را با قیمتی کمتر از بازار داخلی صادر کنند که این امر موجب انحراف الگوی تجارت جهانی می‌شود. به این علت که قیمت‌های

جهانی را کمتر از حد واقعی نشان می‌دهد.

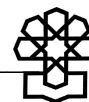
شکر منبع حدود ۷ درصد کالری عرضه شده در سطح جهان و کالایی مهم برای بسیاری از کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است. بیش از ۱۰ درصد درآمد صادراتی ۱۲ کشور در حال توسعه طی دوره ۱۹۹۵-۲۰۰۰ از محل صادرات این محصول تأمین شده است. با وجود این جایگاه این محصول به عنوان یک منبع عمده درآمد صادراتی در این کشورها به خاطر کاهش واردات کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD) در حال افول است.

در حالی که در دهه ۱۹۷۰ اتحادیه اروپا، آمریکا و ژاپن نیمی از واردات جهانی این محصول را به خود اختصاص داده بودند، اکنون واردات آمریکا از ۵ میلیون تن واردات سالیانه به ۱ میلیون تن کاهش یافته است. اتحادیه اروپا که واردکننده خالص این کالا با سالیانه ۲/۵ میلیون تن واردات محسوب می‌شد، اکنون با صادرات سالیانه ۵ میلیون تن شکر به صادرکننده خالص این محصول تبدیل شده و ژاپن واردات خود را از ۲/۵ میلیون تن ۱۹۷۰ در سال به ۱/۵ میلیون تن در سال ۲۰۰۰ کاهش داده است.

بررسی وضعیت تولید جهانی شکر نشان می‌دهد که تنوع تولیدکنندگان از ویژگی‌های آن است، به گونه‌ای که کشور یا گروه خاصی از کشورها را نمی‌توان یافت که سهم مطلق از این بازار داشته باشند. از جمله ویژگی‌های مهم بازار جهانی شکر این است که مناطق و کشورهای عمده مصرف‌کننده و تولیدکننده عمدتاً یکسان هستند. بنابراین این واقعیت که بزرگترین تولیدکنندگان شکر، بزرگترین مصرف‌کنندگان آن نیز هستند تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر تجارت جهانی این محصول دارد. ویژگی بارز دیگر مصرف جهانی شکر عدم تغییر بازیگران عمده این بازار است.

بررسی روند واردات جهانی شکر در کشورهای عمده واردکننده نشان می‌دهد که سهم کشورها در واردات این محصول دستخوش تغییر اساسی نشده است و در سال‌های اخیر سهم ثابتی در واردات شکر داشته‌اند. خصوصیت عمده صادرات جهانی شکر تسلط برزیل به عنوان بزرگترین تولیدکننده شکر در این بازار است. برزیل با سهم نزدیک به ۴۰ درصد در صادرات این محصول در حالی که رقیب قدرتمندی وجود ندارد و بقیه رقبا سهمی کمتر از ۱۰ درصد در بازار دارند به خوبی قادر است این بازار را در کنترل خود درآورد. در بُعد سیاستگذاری بازار جهانی شکر از جمله بازارهایی است که به واسطه دخالت‌های پاره‌ای از کشورها دچار انحراف شده و از حالت رقابتی فاصله گرفته است. براساس تخمین‌های OECD کل حمایت دولت از تولیدکنندگان شکر در آمریکا، ژاپن و اتحادیه اروپا ۶/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۴ یعنی برابر با کل صادرات شکر کشورهای در حال توسعه در همان سال بوده است.

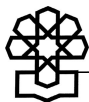
شکر از محصولات فرآیندی است و اعمال تعرفه‌های بالا بر این محصول با توجه به قدرت

اشتغال‌زایی، ایجاد ارزش افزوده و ارزآوری آن منطقی به نظر می‌رسد.

به‌طور کلی همه کشورهای دنیا با بهره‌گیری از اصل «تعرفه پلکانی» محصولات فرآیندی خود را مشمول حمایت تعرفه‌ای بالا قرار می‌دهند، لذا حمایت تعرفه‌ای بالا از این محصول ضروری است. تعرفه‌های سنگین ۱۷۵ درصد در اتحادیه اروپا و تعرفه تثبیتی ۳۵۴ درصد در ژاپن و تعرفه ۱۲۵ درصد در آمریکا به همراه سهمیه‌بندی واردات برای حفاظت از تولید داخلی در این کشورها به‌منظور حمایت از این کالا اعمال می‌شود. قیمت مداخلاتی شکر در اتحادیه اروپا ۶۳۲ یورو (۹۲۳ دلار/تن) است که براساس آخرین قیمت‌های بازار جهانی شکر نزدیک به ۳ برابر قیمت جهانی شکر سفید (۳۱۷/۵ دلار/تن) است. این قیمت در ژاپن ۱۳۵۷ دلار/تن و نزدیک به ۴ برابر قیمت جهانی است. یارانه سنگین ۷۷۶ میلیون دلار در اتحادیه اروپا بر صادرات شکر وضع می‌شود. به عبارت دیگر برای هر کیلوگرم شکر ۵۴ سنت یارانه پرداخت می‌شود که در مقایسه با قیمت جهانی هر کیلوگرم شکر (۳۲ سنت) رقم قابل توجهی است. پرداخت وام به میزان ۴۰۰ دلار/تن به صنایع فرآوری شکر نیشکری و ۵۰۰ دلار/تن به صنایع شکر چغندری توسط آمریکا که این میزان وام در مقایسه با قیمت جهانی شکر سفید (۳۱۷/۵ دلار/تن) و نرخ بهره اندک این کشور (حدود ۳ درصد) کمک بسیار مناسبی به این صنایع است. پرداخت رقمی نزدیک به ۶۱۰ میلیون دلار در سال در قالب قیمت‌های مداخلاتی در ژاپن با مکانیسم خاص، حاکی از حمایت شدید این کشور از این کالا است. در ایران نیز شکر کالایی مهم و استراتژیک محسوب می‌شود. علیرغم همه نوسانات جوی و تغییرات سیاستی و اقتصادی در بازار داخلی و بین‌المللی تولید شکر از منابع داخلی در دهه اخیر بالغ بر ۲/۵ برابر شده و از ۴۹۱۲ هزار تن در سال ۱۳۷۵ به ۱۲۵۸ هزار تن رسیده است. این وضعیت باعث شده تا سرانه تولید قند و شکر در داخل از ۱۱ کیلوگرم به ازای هر نفر به ۱۹ کیلوگرم برای هر نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است.

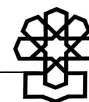
در دهه اخیر مصرف سرانه شکر روند تقریباً ثابتی داشته و بین ۲۸ تا ۳۱ کیلوگرم / نفر در نوسان بوده است. تولید سرانه نیز با روندی صعودی از ۱۱ کیلوگرم / نفر به ۱۹ کیلوگرم برای هر نفر رسیده است. اما آنچه باعث بروز مشکل در بازار داخلی شکر شده است، روند واردات و قیمتگذاری شکر است. بررسی سیاست ارزی و تجاری نشان می‌دهد که عدم هماهنگی جدی بین این سیاست‌ها وجود دارد. بررسی سیاست ارزی و تجاری در این سال‌ها نشان می‌دهد که در فاصله سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۰ ارزش پول ملی نسبت به نرخ واقعی (براساس شاخص برابری قدرت خرید) تا ۲۲ درصد تضعیف شده است، در حالی که بعد از سال ۱۳۸۰ پول ملی تا ۶۷ درصد تقویت شده است. تغییرات در سیاست تعرفه‌ای باعث شد تا در فاصله سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۴ واردات به میزان لازم اتفاق نیافتد و در فاصله این سال‌ها سرانه عرضه شکر همواره پایین‌تر از سرانه مصرف قرار

گیرد، به طوری که کمبود شکر در بازار داخلی نزدیک به ۲ میلیون تن برآورد می‌شد. با وجود امکان کنترل و حفظ تعادل واردات از طریق ابزار شبه سهمیه‌ای، دولت از آبان‌ماه سال ۱۳۸۴ به یکباره اقدام به کاهش تعرفه واردات شکر خام از ۱۲۰ درصد به ۳۰ درصد و شکر سفید از ۱۵۰ درصد به ۵۰ درصد برای بخش خصوصی کرد. چنین رخدادی با توجه به قیمت‌های جهانی شکر خود متضمن ورود بی‌رویه شکر به بازار داخلی بود. در واقع بخش خصوصی در واکنش به تصمیمات گرفته شده اقدامات خود را برای واردات شکر از نیمه سال ۱۳۸۴ (آبان‌ماه) شروع کرد و در همین سال آهنگ واردات به کشور شروع به رشد کرد. به گونه‌ای که سرانه واردات در این سال به ۸ کیلوگرم برای هر نفر رسید. روند رشد ۱۶۷ درصدی واردات نسبت به سال قبل باعث نشد که تصمیم‌گیران متوجه خطا در تصمیم‌گیری شوند به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۵ نه تنها سیاست تعرفه‌ای را اصلاح نکردند بلکه با وجود انحراف ۴۸ درصدی نرخ ارز باز هم تعرفه را کاهش داده و سطح تعرفه برای واردات شکر خام را به ۴ درصد و برای واردات شکر سفید به ۱۰ درصد کاهش دادند. پیامد چنین تصمیمی رسیدن سرانه واردات به ۳۵ کیلوگرم و سرانه عرضه به ۵۴ کیلوگرم برای هر نفر در سال ۱۳۸۵ بود، اتفاقی که قابل پیش‌بینی و اصلاح بود، اما عدم توجه تصمیم‌گیران باعث بروز آن شد تا صنعت قندوشکر و تولیدکنندگان وابسته به آن دچار بحران شدید شوند. در سال ۱۳۸۶ نیز روند واردات شکر اگرچه نسبت به سال ۱۳۸۵ کندتر شد، اما همچنان ادامه یافت به گونه‌ای که ۱/۲۴ میلیون تن شکر به ارزش حدود ۴۲۹ میلیون دلار وارد کشور گردید. روند واردات شکر در سال ۱۳۸۷ نیز متوقف نشده است و در این سال ۱/۱۰۲ میلیون تن شکر به ارزش تقریبی ۳۲۵ میلیون دلار وارد کشور شده است.

از سویی دیگر نرخ رشد قیمت مصوب چغندر و شکر به عنوان یک متغیر اثرگذار دیگر بر این صنعت تا سال ۱۳۸۰ به طور هماهنگ با همدیگر و حول و حوش نرخ تورم در نوسان بوده است. متعاقب تغییرات نامناسبی که در سیاستگذاری ارزی و تعرفه‌ای و واردات این محصول پدیدار شده روند قیمتگذاری داخلی آن نیز دستخوش تغییر شده است. از سال ۱۳۸۱ به بعد رشد قیمت مصوب چغندر همواره (بجز در یک سال) فراتر از قیمت مصوب شکر بوده است و صنعت قند و شکر تحت فشار قرار گرفته است. این وضعیت زمانی که رشد قیمت هر دو کالا به پایین‌تر از رشد تورم سقوط کرده است (از سال ۱۳۸۲ به بعد) برای این صنعت و تولیدکنندگان چغندر آسیب‌زاتر شده است.

به هر حال بررسی تجربیات جهانی و وضعیت داخلی نشان می‌دهد که ابزار تعرفه سهمیه‌ای، در تمامی کشورهایی که دغدغه همزمان رفاه مصرف‌کننده و تولیدکننده را دارند به عنوان ابزار مناسب تعرفه‌ای برای کنترل واردات به کار گرفته شده است. عمده کشورها در مورد صنعت تولید

شکر ترکیبی از سیاست‌ها (تعرفه سهمیه‌ای، پرداخت وام، کنترل قیمت‌ها و...) را به کار بسته‌اند. قیمت‌های موجود در عرصه جهانی (به واسطه قیمت‌شکنی) برای مقایسه میزان توانمندی و مزیت تولید شکر در داخل به هیچ‌وجه مناسب نیستند. تورم بالا و ناهماهنگی موجود بین سیاست‌های ارزی و تجاری تولید داخلی را در معرض تهدید قرار داده است.

بحث قیمت‌شکنی و افت قیمت‌های جهانی این محصول به پایین‌تر از حد واقعی مهمترین مسئله مورد توجه در مورد قیمت جهانی شکر بوده و رقابت ناسالم، همواره موجب انحراف و عدم شفافیت در بازار این محصول شده است و نتیجه این کار تنبیه و جریمه تولیدکنندگان و کاهش منافع آنها در کشورهای واردکننده‌ای مانند ایران است.

کشورهای بزرگ صادرکننده در تلاش برای غیر اقتصادی کردن تولید در سایر کشورها هستند. به طوری که بهای شکر در بازار جهانی را به یک سوم تا یک چهارم قیمت بازار داخلی خودشان از طریق اعمال یارانه صادراتی یا به عبارتی سیاست دامپینگ کاهش می‌دهند.

در صورتی که در کشوری مانند ایران، جهت‌گیری سیاست‌های حمایتی به سمت تولیدکننده باشد و مصرف‌کنندگان به عنوان منبع مناسبی برای تأمین مخارج حمایت‌ها محسوب شوند. گران بودن شکر در داخل منجر به تحریک بیشتر تولیدکنندگان می‌شود و مصرف‌کننده ناچار به کاهش مصرف شکر به علت گرانی آن خواهد بود و به این ترتیب سرانه مصرف شکر در کشوری مانند ایران حدود دو برابر میانگین مصرف در اغلب کشورهای آسیایی نخواهد شد و از تقاضای وارداتی کشور کاسته می‌شود.

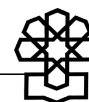
در حال حاضر، تولیدکنندگان شکر در ایران از حمایت منفی برخوردارند و باید تولیدی با قیمت جهانی داشته باشند، قیمتی که خود گاه نصف قیمت واقعی تولید شکر در برخی کشورهای صادرکننده است. مواردی چون افزایش نرخ تضمینی متأثر از افزایش نرخ تورم، حفظ دستوری ارزش پول ملی در مقابل ارزهای خارجی علی‌رغم تورم بالای داخل کشور در مقایسه با تورم جهانی و به‌ویژه اعمال تعرفه ناچیز بر واردات شکر، به ضرر تولیدکنندگان و در کمک به واردکنندگان عمل می‌کند و با پایین نگه داشتن قیمت شکر در تلاش برای تأمین رضایت مصرف‌کنندگان داخلی است و این‌گونه القاء می‌شود که کشور ما واجد مزیت نسبی برای تولید شکر نیست.

در حالی که مزیت نسبی تولید شکر در داخل پایین نیست و بسیار بیشتر از کشورهای خاورمیانه و اتحادیه اروپاست. اما مزیت رقابتی آن با توجه به نحوه حمایت در سطح بین‌المللی و سطح داخلی پایین است و تولیدکننده ایرانی قادر به رقابت با شکر وارداتی مملو از دامپینگ نیست و باید کشور به‌منظور مقابله با دامپینگ جهانی با اتخاذ استراتژی مشخصی در سطح کلان و با استفاده از ابزارهای مناسب حمایتی، موجبات رقابت‌پذیری را فراهم کند.

جدول ۳. پیش‌بینی و روند سطح کشت، عملکرد و تولید چغندر قند از سال ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۷

سال ۱۳۸۷			سال ۱۳۸۶			سال ۱۳۸۵			سال ۱۳۸۴			شرح
درصد تحقق	تحقق یافته	پیش‌بینی برنامه	درصد تحقق	تحقق یافته	پیش‌بینی برنامه	درصد تحقق	تحقق یافته	پیش‌بینی برنامه	درصد تحقق	تحقق یافته	پیش‌بینی برنامه	
۲۹/۴	۵۳	۱۸۰	۷۲/۶	۱۳۰	۱۷۹	۱۰۰/۶	۱۷۹	۱۷۸	۸۶/۹	۱۵۳	۱۷۶	سطح زیر کشت (هزار هکتار)
۳۰/۰	۱۷۰۰	۶۳۱۳	۶۸/۱	۴۲۸۳	۶۲۹۳	۱۰۶/۷	۶۵۹۳	۶۱۸۰	۸۰/۴	۴۸۹۷	۶۰۹۱	تولید (هزار تن)
۹۱/۵	۳۲/۱	۳۵/۱	۹۳/۷	۳۲/۹	۳۵/۱	۱۰۶/۱	۳۶/۸	۳۴/۷	۹۲/۶	۳۲/۳	۳۴/۶	عملکرد (تن در هکتار)
۲۱۴			۶۲۴			۸۳۷			۶۶۱			شکر تولیدی (هزار تن)

جدول ۴. روند سطح کشت، عملکرد و تولید نیشکر از سال ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۷

سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
سطح (هزار هکتار)	۶۳	۶۱	۶۱	۵۹
تولید (هزار تن)	۵۵۳۰	۵۳۱۱	۵۴۰۲	۲۵۳۰
عملکرد (تن در هکتار)	۷۸/۴	۸۷	۸۸/۵	۵۹/۸
شکر تولیدی (هزار تن)	۵۷۸	۴۲۱	۴۲۰	۲۸۶

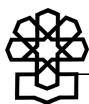
این تغییر فاحش در تولید چغندر و نیشکر و ورشکستگی یکی از باسابقه‌ترین صنایع کشور متأثر از بی‌توجهی در وضع تعرفه است و با اطمینان می‌توان گفت در صورت تداوم در میان‌مدت حذف کشت چغندر قند و حتی نیشکر از الگوی کشت کشور و کاهش امنیت غذایی کشور را به دنبال خواهد داشت.

دلیل اصلی کاهش تولید، افزایش واردات و وابستگی به خارج از کشور را باید در تغییر نرخ تعرفه واردات جستجو کرد.

دلایل تغییر تعرفه‌ها و تأثیر آن بر میزان واردات و تراز تجاری محصولات کشاورزی منتخب

در این مطالعه از آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران منتشر شده از سال ۱۳۸۰ تاکنون استفاده شده است، هر چند تهیه آمارهای صحیح بسیار مشکل است و به‌عنوان مثال از مشکلات آمارهای در اختیار، به آمار صادرات سیب تازه اشاره می‌کنیم. در آمار منتشره نه‌ماهه سال ۱۳۸۷ میزان سیب تازه صادر شده ۱۸۸ هزار تن با ارزش ۸۰ میلیون دلار است در آمار منتشره یازده‌ماهه سال ۱۳۸۷ میزان سیب تازه صادر شده ۱۶۰ هزار تن با ارزش ۹۰ میلیون دلار و در آمار منتشره دوازده‌ماهه سال ۱۳۸۷ میزان سیب تازه صادر شده ۳۴۲ هزار تن با ارزش ۱۷۶ میلیون دلار است. این تغییرات عجیب آماری با نوع برداشت سازمان‌های بهره‌بردار نیز تفاوت دارد، در آمار سایت وزارت بازرگانی برای دوازده‌ماهه سال ۱۳۸۷ میزان سیب تازه صادر شده حدود ۱۹۰ هزار تن با ارزش حدود ۱۱۱ میلیون دلار ذکر شده است.

این نوع اطلاع‌رسانی نامناسب و غیرشفاف از بازار محصولات کشاورزی به زیان تولیدکنندگان و صادرکنندگان عمل کرده و ایجاد و توسعه نظام اطلاع‌رسانی کارآمد، قابل اطمینان و به‌هنگام را ضروری می‌نماید تا اطلاعات قابل اطمینان در مورد بازار محصولات، جمع‌آوری و در اختیار تولیدکنندگان و صادرکنندگان قرار داده شود

جدول ۵. میزان صادرات و واردات کل محصولات کشاورزی

کل محصولات کشاورزی						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
-۱۶۲۸	-۱۱۹۹۲	۱۰۲۲	۱۶۰۷	۲۶۵۰	۱۳۵۹۹	۱۳۸۰
-۱۱۷۷	-۸۰۹۲	۱۱۶۳	۱۴۵۶	۲۳۳۹	۹۵۴۸	۱۳۸۱
-۱۰۱۸	-۶۱۵۹	۱۵۸۳	۱۸۲۷	۲۶۰۲	۷۹۸۶	۱۳۸۲
-۱۶۴۵	-۶۳۷۲	۱۴۱۹	۱۵۶۷	۳۰۶۴	۷۹۳۹	۱۳۸۳
-۹۲۳	-۶۴۵۲	۲۲۷۷	۲۲۲۱	۳۲۰۱	۸۶۷۴	۱۳۸۴
-۲۰۲۴	-۱۰۰۴۸	۲۸۴۵	۲۷۷۷	۴۸۶۹	۱۲۸۲۵	۱۳۸۵
-۱۸۴۰	-۶۹۴۶	۳۵۱۸	۲۸۷۴	۵۳۵۸	۱۰۸۱۹	۱۳۸۶
-۵۶۳۳	-۱۴۶۵۰	۳۳۴۷	۳۳۴۲	۸۹۸۰	۱۷۹۹۲	۱۳۸۷

جدول ۶. میزان صادرات و واردات گندم و برنج

برنج						گندم سخت و سایر						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
-۱۹۰	-۶۹۹	۰/۱۳	۰/۱۸	۱۹۰	۶۹۹	-۹۲۲	-۶۷۶۱	۲	۱۰	۹۲۴	۶۷۷۱	۱۳۸۰
-۲۹۲	-۱۰۴۷	۰/۰۷	۰/۱۳	۲۹۲	۱۰۴۷	-۳۸۰	-۲۸۳۹	۰/۰۲	۰/۰۸	۳۸۰	۲۸۳۹	۱۳۸۱
-۲۵۲	-۸۷۵	۰/۱۷	۰/۳۳	۲۵۲	۸۷۵	-۱۱۹	-۷۷۳	۰/۰۰	۰/۰۰	۱۱۹	۷۷۳	۱۳۸۲
-۲۱۹	-۶۷۱	۰/۰۸	۰/۱۵	۲۱۹	۶۷۱	-۲۵	-۱۷۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۲۵	۱۷۰	۱۳۸۳
-۳۴۵	-۱۰۴۴	۰/۴۱	۱	۳۴۵	۱۰۴۵	-۱۴	-۱۰۵	۰/۰۶	۰/۱۸	۱۴	۱۰۵	۱۳۸۴
-۴۰۴	-۱۳۱۹	۱	۲	۴۰۵	۱۳۲۱	-۱۷۰	-۱۰۰۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۱۷۰	۱۰۰۵	۱۳۸۵
-۴۲۶	-۱۰۵۳	۴	۱۴	۴۲۹	۱۰۶۷	۱۱۱	۳۸۲	۱۴۲	۵۴۲	۳۱	۱۶۰	۱۳۸۶
-۷۸۷	-۱۳۸۲	۳/۰۰	۱/۲۰	۷۹۰	۱۳۸۴	-۲۰۸۴	-۵۹۱۹	۰/۰۷	۰/۳۰	۲۰۸۴	۵۹۱۹	۱۳۸۷

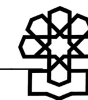
افزایش شدید واردات گندم بیشتر ناشی از تأثیرات خشکسالی بر تولید داخلی و افزایش نیاز به واردات این کالا است، اما که بنابر نظر وزارت جهاد کشاورزی به عنوان مسئول ارائه آمارهای تولید در کشور، تولید برنج کاهش نداشته و حتی بیشتر نیز شده است و روند افزایش واردات صرفاً متأثر از تغییر حمایت مرزی و کاهش بسیار شدید نرخ تعرفه واردات این محصول بوده است و با توجه به تغییر ناچیز الگوی مصرف برنج در کشور به نظر می‌رسد که تأثیر نامناسبی بر فروش برنج تولید داخل داشته است.

جدول ۷. میزان صادرات و واردات جو و ذرت

ذرت						جو						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
-۲۲۹	-۱۷۱۲	۰/۱	۰/۳	۲۲۹	۱۷۱۲	-۱۲۸	-۹۲۴	/۰۰۱	۰/۰۰۲	۱۲۸	۹۲۴	۱۳۸۰
-۲۲۰	-۱۷۰۵	۰/۱	۰/۳	۲۲۰	۱۷۰۶	-۳	-۲۵	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۳	۲۵	۱۳۸۱
-۳۷۷	-۲۶۳۰	۰/۴	۱	۳۷۷	۲۶۳۰	-۲۵	-۱۹۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۲۵	۱۹۱	۱۳۸۲
-۵۱۱	-۲۴۵۴	۰/۲	۱	۵۱۱	۲۴۵۵	-۸۹	-۷۱۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۸۹	۷۱۱	۱۳۸۳
-۳۴۶	-۲۱۱۵	۱	۲	۳۴۷	۲۱۱۷	-۱۹۷	-۱۲۰۹	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۱۹۷	۱۲۰۹	۱۳۸۴
-۵۰۷	۲۹۰۶	۳	۷	۵۱۰	۲۹۱۳	-۷۷	-۳۷۵	۰/۰۰۴	۰/۰۱۵	۷۷	۳۷۵	۱۳۸۵
-۶۵۴	۲۶۷۵	۳	۱۲	۶۵۷	۲۶۸۷	-۶۹	-۱۹۷	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۶۹	۱۹۷	۱۳۸۶
-۱۰۸۶	-۳۳۹۶	۰/۳	۱	۱۰۸۶	۳۳۹۷	-۴۴۸	-۱۳۳۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۴۴۸	۱۳۳۴	۱۳۸۷

افزایش شدید واردات خوراک دام و طیور بیشتر ناشی از تأثیرات خشکسالی بر تولید داخلی و افزایش نیاز به واردات این کالاهاست.

جدول ۸. میزان صادرات و واردات انواع بنشن و روغن خوراکی

انواع روغن و چربی						نخود و انواع بنشن						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
-۳۴۴	۹۳۸	۴۵	۶۷	۳۸۹	۱۰۰۶	۷۲	۱۴۸	۷۳	۱۵۱	۱	۳	۱۳۸۰
-۴۳۵	-۹۲۸	۵۳	۷۰	۴۸۸	۹۹۷	۷۱	۱۴۶	۷۱	۱۴۶	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۱۳۸۱
-۶۲۵	-۱۱۲۲	۵۰	۶۲	۶۷۶	۱۱۸۴	۴۸	۸۸	۴۸	۸۸	۰/۰۰۹	۰/۰۰۷	۱۳۸۲
-۵۶۹	-۹۳۹	۴۱	۴۹	۶۰۹	۹۸۸	۴۶	۸۲	۴۶	۸۳	۰/۳۴	۱	۱۳۸۳
-۵۷۰	-۱۱۵۸	۷۰	۸۵	۶۳۹	۱۲۴۳	۳۷	۶۴	۴۰	۷۵	۴	۱۰	۱۳۸۴
-۶۱۲	-۱۱۵۵	۸۰	۹۸	۶۹۱	۱۲۵۲	-۲۷	-۸۳	۱۶	۲۵	۴۳	۱۰۸	۱۳۸۵
-۹۲۴	-۱۱۲۳	۷۵	۹۱	۹۹۹	۱۲۲۵	-۴۸	-۹۵	۱	۳	۵۰	۹۸	۱۳۸۶
-۱۰۴۸	-۹۴۴	۹۶	۷۴	۱۱۴۴	۱۰۱۸	-۶۱	-۱۱۱	۱۲	۹	۷۳	۱۲۰	۱۳۸۷

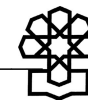
ضعف حمایت‌های مرزی در تبدیل کشور از صادرکننده خالص به واردکننده خالص بنشن در آمارها مشاهده می‌شود.

جدول ۹. میزان صادرات و واردات پنبه و انواع قند و شکر

انواع قند و شکر						پنبه						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
-۲۱۶	-۹۳۸	۱	۱	۲۱۶	۹۳۹	۲	۴	۳	۴	-۰/۱۷	-۰/۱۳	۱۳۸۰
-۱۵۵	-۸۱۶	۳	۹	۱۵۸	۸۲۵	۹	۱۳	۹	۱۳	-۰/۱۰	-۰/۰۲	۱۳۸۱
-۵۸	-۲۸۶	۱	۲	۵۹	۲۸۸	۳	۸	۶	۱۰	۳	۲	۱۳۸۲
-۳۳	-۱۴۸	-۰/۰۸	-۰/۰۸	۳۳	۱۴۹	-۳۵	-۲۰	۱	۲	۳۶	۲۲	۱۳۸۳
-۱۹۷	-۷۰۷	-۰/۱۶	-۰/۲۰	۱۹۷	۷۰۷	-۳۶	-۲۷	۱	۲	۳۷	۳۰	۱۳۸۴
-۱۰۱۷	-۲۵۲۶	-۰/۴۰	-۰/۴۴	۱۰۱۷	۲۵۲۶	-۵۶	-۴۰	۱	۲	۵۷	۴۱	۱۳۸۵
-۴۲۸	-۱۲۳۵	۱	۱	۴۲۹	۱۲۳۶	-۹۸	-۷۳	۱	۱	۹۹	۷۴	۱۳۸۶
-۳۲۴	-۱۰۹۹	۱	۳	۳۲۵	۱۱۰۲	-۹۳	-۶۳	۴	۳	۹۷	۶۶	۱۳۸۷

تأثیر کاهش شدید نرخ تعرفه و افزایش واردات شکر و پنبه و در نتیجه آن ایجاد چرخه مداوم کاهش تولید داخلی و افزایش نیاز به واردات و در نتیجه کاهش خوداتکایی و امنیت غذایی در سال‌های مورد مطالعه مشهود است.

جدول ۱۰. میزان صادرات و واردات انواع میوه و مرکبات

انواع مرکبات						انواع میوه						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۵	۳۱	۵	۳۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۴۸۵	۳۹۴	۵۳۳	۵۲۲	۴۸	۱۲۸	۱۳۸۰
۶	۲۷	۶	۲۷	۰/۰۰	۰/۰۰	۵۸۹	۳۴۵	۶۵۷	۵۴۶	۶۸	۲۰۱	۱۳۸۱
۱۱	۴۵	۱۱	۴۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۷۶۹	۳۷۳	۸۷۰	۶۷۸	۱۰۱	۳۰۵	۱۳۸۲
۲۰	۴۱	۲۰	۴۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۶۷۳	۱۹۹	۷۶۸	۴۹۸	۹۵	۲۹۹	۱۳۸۳
۵	-۱	۲۷	۴۱	۲۲	۵۳	۹۷۱	۱۴۱	۱۱۳۹	۶۸۶	۱۶۸	۵۴۵	۱۳۸۴
-۱۰	-۳۴	۳۱	۶۵	۴۱	۹۹	۱۳۱۱	۱۸۸	۱۵۰۵	۸۰۴	۱۹۴	۶۱۶	۱۳۸۵
-۶۰	-۱۷۳	۲۱	۴۳	۸۱	۲۱۷	۱۵۳۰	۲۱۴	۱۷۵۱	۸۹۵	۲۲۱	۶۸۱	۱۳۸۶
-۴۳	-۱۲۳	۲۴	۴۱	۶۷	۱۶۴	۹۵۵	-۶۱	۱۲۵۵	۷۷۰	۳۰۰	۸۳۱	۱۳۸۷

روند افزایش واردات انواع میوه متأثر از تغییرات نرخ تعرفه و گشایش بازار داخلی بر روی میوه خارجی و شدت گرفتن آن در سال‌های اخیر

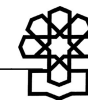
مشاهده می‌شود.

جدول ۱۱. میزان صادرات و واردات انواع قهوه، چای، توتون و تنباکو

توتون و تنباکو						انواع قهوه و چای						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
-۱۶	-۲	۲	۲	۱۸	۴	-۲۷	-۳	۶	۱۰	۳۳	۱۲	۱۳۸۰
-۱۳۶	-۱۸	۲	۱	۱۲۸	۱۹	۷	۸	۷	۹	-/۱۹	۰/۱۶	۱۳۸۱
-۲۷۸	-۲۶	۸	۹	۲۸۶	۳۵	۶	۷	۶	۷	۱	۰/۴۹	۱۳۸۲
-۳۰۴	-۲۶	۱۰	۱۰	۳۱۴	۳۵	-۴۸	-۱۱	۱۰	۱۱	۵۸	۲۲	۱۳۸۳
-۴۲۱	-۳۸	۶	۴	۴۲۷	۴۳	-۶۷	-۲۱	۱۲	۱۲	۷۹	۳۳	۱۳۸۴
-۵۰۹	-۵۱	۴	۱	۵۱۳	۵۲	-۲۳	۱۴	۵۰	۴۷	۷۴	۳۳	۱۳۸۵
-۴۵۳	-۴۶	۴	۲	۴۵۷	۴۸	-۴۳	۱۷	۷۲	۶۷	۱۱۵	۵۰	۱۳۸۶
-۴۵۲	-۴۸	۷	۱	۴۵۹	۴۹	-۹۸	-۲۷	۱۷	۲۱	۱۱۵	۴۸	۱۳۸۷

تأثیر تغییر نرخ تعرفه واردات توتون و تنباکو، در کاهش واردات غیرقانونی و افزایش از طریق مبادی قانونی از سال ۱۳۸۳ به وضوح مشاهده می‌شود، ضمناً صادرات بالای چای ایرانی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ از چای‌های انبار شده بوده است و با توجه به تولید ۳۵-۴۰ هزارتنی چای خشک در ایران امکان تداوم چنین صادراتی وجود ندارد و این صادرات بیشتر بیانگر تغییر نائقه مصرف‌کنندگان از چای تولید داخل به چای‌های خارجی است.

جدول ۱۲. میزان صادرات و واردات انواع گیاهان جالیزی و سبزی و صیفی

انواع صیفی جات						انواع گیاهان جالیزی و سبزیجات و صیفی جات						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۱۴	۱۱۰	۱۴	۱۱۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۵۴	۴۱۸	۵۵	۴۱۹	۲	۱	۱۳۸۰
۱۳	۱۰۶	۱۳	۱۰۶	۰/۰۰	۰/۰۰	۴۲	۳۱۰	۴۴	۳۱۲	۲	۲	۱۳۸۱
۱۵	۹۳	۱۵	۹۳	۰/۰۰	۰/۰۰	۵۸	۳۶۲	۶۲	۳۶۷	۴	۵	۱۳۸۲
۱۷	۹۷	۱۷	۹۷	۰/۰۰	۰/۰۰	۵۴	۲۷۸	۵۹	۲۸۴	۵	۵	۱۳۸۳
۳۲	۱۸۱	۳۲	۱۸۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۱۲۵	۵۸۲	۱۳۳	۶۰۳	۷	۲۱	۱۳۸۴
۳۸	۲۲۵	۳۸	۲۲۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۱۸۲	۸۴۷	۲۱۱	۹۵۵	۲۹	۱۰۸	۱۳۸۵
۵۸	۳۳۷	۵۸	۳۳۷	۰/۰۰	۰/۰۰	۳۱	۲۰۸	۶۲	۳۴۱	۳۱	۱۳۳	۱۳۸۶
۵۵	۲۶۴	۵۵	۲۶۴	۰/۰۰	۰/۰۰	۵۰۰	۱۳۳۳	۵۱۷	۱۳۷۹	۱۷	۴۶	۱۳۸۷

در شرایط کمبود آب در کشور و به‌ویژه در خشکسالی‌ها، کشاورزان درخصوص محصولات صیفی چون گندم از طریق کاهش دوره زراعی و کاهش دفعات و حجم آبیاری، مصرف آب را کاهش می‌دهند و در عمل کشت آبی را به کشت با روش کم آبیاری و گاه کشت نیمه آبی تبدیل می‌کنند، اما در تولید صیفی‌جات چنین اقدامی صورت نمی‌گیرد و همه آب مورد نیاز محصول به آن اختصاص می‌یابد، لذا اگر صادرات چنین محصولاتی، تولید شده مناطق با مشکل درخصوص بیلان آبی و به‌ویژه دارای بیلان منفی سفره‌های آب زیرزمینی باشد به مفهوم فروش آب مجازی است.

جدول ۱۳. میزان صادرات و واردات انواع گوشت قرمز و سفید و مرغ

مرغ						انواع گوشت قرمز و سفید						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۴	۱۱	۴	۱۱	۰/۰۰	۰/۰۰	-۵۳	-۱۵	۱۵	۱۸	۶۷	۳۳	۱۳۸۰
-۱	۴	۵	۱۲	۷	۸	۰	-۶	۴۲	۲۹	۴۲	۳۵	۱۳۸۱
۷	۱۳	۸	۱۴	۱	۱	-۳۴	-۳۹	۵۹	۳۶	۹۳	۷۴	۱۳۸۲
-۶	-۱	۷	۱۲	۱۴	۱۴	-۶۴	-۴۴	۵۷	۳۴	۱۲۱	۷۸	۱۳۸۳
۱۰	۱۶	۱۰	۱۶	۰/۰۰	۰/۰۰	-۱۵	-۱	۳۶	۳۶	۵۱	۳۷	۱۳۸۴
۱۳	۲۰	۱۳	۲۰	۱	۱	-۸۹	-۱۸	۶۰	۵۱	۱۴۹	۶۹	۱۳۸۵
-۳۹	-۸	۱۶	۲۵	۵۵	۲۳	-۱۹۹	-۶۶	۶۲	۵۷	۲۶۱	۱۲۳	۱۳۸۶
-۱۸	۵	۲۱	۲۵	۳۹	۲۰	-۲۶۱	-۶۰	۷۴	۵۰	۳۳۵	۱۱۰	۱۳۸۷

جدول ۱۴. میزان صادرات و واردات و لبنیات و شیر خشک

شیر خشک						لبنیات						سال
تراز تجاری		صادرات		واردات		تراز تجاری		صادرات		واردات		
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
۰	۰	۰	۰	۰/۰۰	۰/۰۰	-۲۶	-۱۰	۶	۵	۳۲	۱۵	۱۳۸۰
۰	۰	۰	۰	۰/۰۰	۰/۰۰	-۵۹	-۳۴	۳	۳	۶۲	۳۷	۱۳۸۱
۰	۰	۰	۰	۰/۰۰	۰/۰۰	-۷۷	-۳۹	۳	۲	۸۱	۴۲	۱۳۸۲
-۸	-۳	۰	۰	۸/۳۲	۳/۱۰	-۹۶	-۴۲	۲	۱	۹۸	۴۳	۱۳۸۳
-۷	-۳	۰	۰	۷/۵۱	۲/۸۹	-۱۰۱	-۴۰	۱۹	۱۱	۱۱۹	۵۰	۱۳۸۴
-۹	-۳	۰	۰	۹/۴۷	۳/۰۹	-۷۲	-۱۰	۶۷	۵۱	۱۳۹	۶۱	۱۳۸۵
-۴۰	-۷	۳	۲	۴۳/۲۳	۹/۱۱	-۵۵	۴۹	۱۱۷	۱۰۵	۱۷۳	۵۶	۱۳۸۶
-۳۲	-۴	۱۵	۴	۴۷/۰۰	۸/۰۰	-۱۳۶	۵۲	۱۵۴	۱۲۴	۲۹۰	۷۲	۱۳۸۷

جدول ۱۵. تأثیر تغییرات تعرفه بر وضعیت صادرات و واردات برخی از محصولات زراعی

محصول	میزان واردات (هزارتن)		ارزش واردات (میلیون دلار)		میزان صادرات (هزار تن)		ارزش صادرات (میلیون دلار)		تراز تجاری (هزار تن)		تراز تجاری (میلیون دلار)	
	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳
برنج	۱۳۸۴	۶۷۱	۷۹۰	۲۱۹/۵	۱/۲	۰/۱۵	۳	۰/۰۸	-۱۳۸۲/۸	-۶۷۱	-۷۸۷	-۱۲۹/۴
جو	۱۳۳۴	۷۱۱	۴۴۸	۸۸/۸	۰/۰۰۵	۰	۰/۰۰۰۲	۰	-۱۳۳۳/۹	-۷۱۱/۴	-۴۴۸	-۸۸/۸
ذرت	۳۳۹۷	۲۴۵۵	۱۰۸۶	۵۱۱/۴	۱/۳	۰/۶	۰/۳	۰/۲۲	-۳۳۹۵/۷	-۲۴۵۴	-۱۰۸۶	-۵۱۱/۲
گندم	۵۹۱۹	۱۷۰	۲۰۸۴/۱	۲۴/۸	۰/۳	۰	۰/۰۷	۰	-۵۹۱۹	-۱۷۰	-۲۰۸۴	-۲۴/۸
انواع قند و شکر	۱۱۰۲	۱۴۸/۵	۳۲۵	۳۲/۷	۳	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	-۱۰۹۹	-۱۴۸/۵	-۳۲۴	-۳۲/۷
نخود و انواع بنشن	۱۲۰	۱/۰۸	۷۳	۰/۳	۹	۸۳/۱	۱۲	۴۵/۹	۱۱۱-	۸۲	-۶۱	۴۵/۵

در واردات غلات علاوه بر نرخ تعرفه، بروز خشکسالی نیز با اهمیت است، این وضعیت به خصوص در مورد واردات گندم به علت تأثیر ناچیز تغییرات نرخ تعرفه در واردات آن، آشکار است.

جدول ۱۶. تأثیر تغییرات تعرفه بر وضعیت واردات و صادرات برخی از محصولات باغی

محصول	میزان واردات (هزارتن)		ارزش واردات (میلیون دلار)		میزان صادرات (هزار تن)		ارزش صادرات (میلیون دلار)		تراز تجاری (میلیون دلار)	
	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳	۱۳۸۷	۱۳۸۳
انواع میوه	۲۹۹/۲	۸۳۱	۹۴/۹	۳۰۰	۶۳۶/۶	۷۷۰	۸۰۴/۵	۱۲۵۵	۷۰۹/۶	۹۵۵
انواع مرکبات	۰	۱۶۴	۰	۶۷	۴۱/۱	۴۱	۱۹/۶	۲۴	۱۹۶-	-۴۳
سیب تازه	۰	۷	۰	۳	۵۹/۶	۳۴۲	۲۰/۲	۱۷۶	۲۰/۲	۱۷۳
موز	۲۷۶	۶۱۴	۸۵	۲۰۵	۰/۱	۰/۳	۰/۴	۰/۲	-۸۵	-۲۰۴/۸
نارگیل	۱۶/۹	۱۹	۵/۴	۹	۰/۰۲	۰	۰/۰۰۲	۰	-۵/۴	-۹
سایر	۶/۳	۲۷	۴/۵	۱۶	۵۳۵/۸	۳۸۶/۷	۷۶۴/۷	۱۰۵۴/۸	۷۶۰/۲	۱۰۳۸/۸

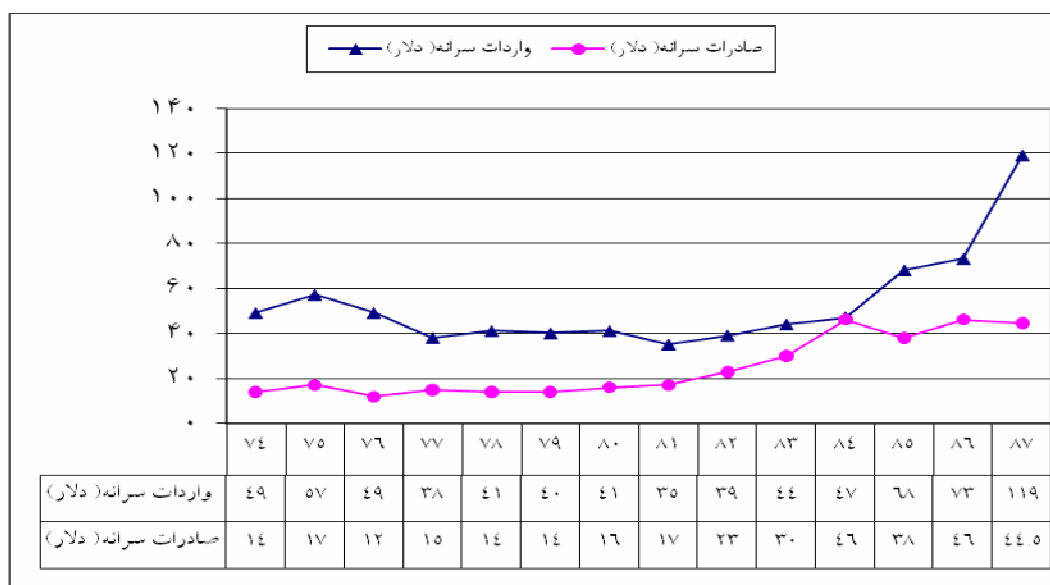
سایر شامل پسته و خرما انواع دیگر خشکبار است، در سال ۱۳۸۶ سال آور (پرحاصل) در تولید پسته بوده است. تا سال ۱۳۸۳ کل واردات محصولات باغی به موز، نارگیل، و به مقدار بسیار کم به سایر محصولات باغی که در ایران تولید نمی‌شدند اختصاص داشته است، با شروع واردات مرکبات در سال ۱۳۸۴ و تشدید واردات محصولات باغی در سال ۱۳۸۶ که سال پرمحصول کشور بود در سال ۱۳۸۷ علاوه بر مرکبات واردات همه انواع میوه‌ها (گلابی، انگور، آلو، سیب، مرکبات...) به شدت بالا رفته است و تقریباً کمتر محصول باغی تولیدی اعم از گرمسیری و سردسیری در کشور وجود دارد که با توجه به واردات با کاهش توان رقابت روبرو نشده باشد. افزایش واردات میوه بدون برنامه‌ریزی برای اصلاح و تقویت ساختارهای تولیدی در اراضی کشور مشکلات عدیده‌ای ایجاد کرده است.

جدول ۱۷. روند صادرات سرانه و واردات سرانه مواد غذایی و کشاورزی
(با احتساب مواد غذایی)

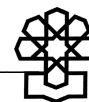
تراز تجاری بخش کشاورزی با احتساب محصولات صنایع غذایی تا سال ۱۳۸۶							
سال							
۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
صادرات							مقدار (هزار تن)
۳۳۴۲	۴۲۲۸	۳۱۵۷	۲۵۰۸	۱۷۰۴	۱۹۴۰	۱۴۸۵	ارزش (میلیون دلار)
۳۳۴۷	۳۵۱۷	۲۸۴۴	۲۲۷۸	۱۴۱۹	۱۵۷۸	۱۱۵۴	مقدار (هزار تن)
۱۷۹۹۲	۱۰۸۱۳	۱۲۸۱۱	۸۶۶۳	۷۹۲۶	۷۹۸۶	۹۵۴۸	ارزش (میلیون دلار)
۸۹۸۰	۵۲۵۹	۴۸۱۲	۳۱۶۴	۳۰۲۹	۲۵۹۸	۲۳۳۹	مقداری
-۲۱	۳۳/۹۲۵	۲۵/۸۷۷	۴۷/۱۸۳	-۱۲/۱۶	۳۰/۶۴	-	ارزشی
-۴/۹	۲۳/۶۶۴	۲۴/۸۴۶	۶۰/۵۳۶	-۱۰/۰۸	۳۶/۷۴۲	-	مقداری
۶۶/۳	-۱۵/۶	۴۷/۸۸۲	۹/۲۹۸۵	-۰/۷۵۱	-۱۶/۳۶	-	ارزشی
۷۰/۷	۹/۲۸۹۳	۵۲/۰۸۶	۴/۴۵۶۹	۱۶/۵۹	۱۱/۰۷۳	-	مقداری
-۱۴۶۵۰	-۶۵۸۵	-۹۶۵۴	-۶۱۵۵	-۶۲۲۲	-۶۰۴۶	-۸۰۶۳	ارزشی
-۵۶۳۳	-۱۷۴۲	-۱۹۶۸	-۸۸۶	-۱۶۱۰	-۱۰۲۰	-۱۱۸۵	تراز تجاری
							مقداری

نمودار ۲. تغییرات سرانه واردات و صادرات کالاهای کشاورزی از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۷

توضیح: واردات و صادرات کشاورزی و مواد غذایی مورد استفاده در این نمودار مربوط به ۲۴ فصل نخست کتاب مقررات صادرات و واردات است.

مرور وضعیت فعلی نظام تعرفه‌ای کشور در بخش کشاورزی نشان می‌دهد که نظام فعلی تعرفه‌های کشاورزی برپایه نظام تک ابزاری (تعرفه ارزشی) بنا شده است و نرخ تعرفه‌ها ارتباط معناداری با درآمدهای کشور و به‌ویژه شوک‌های نفتی دارد و همواره با افزایش درآمدهای نفتی، افزایش واردات در دستور کار قرار گرفته و برای حصول به این هدف نرخ تعرفه‌ها کاهش می‌یابد.

نحوه عمل دولت‌ها در ایران در هنگام بروز شوک نفتی سال‌های مختلف (قبل و بعد از انقلاب) با موارد گذشته هیچ‌گونه تفاوتی نداشته است و با افزایش درآمدهای نفتی و بهبود وضعیت منابع ارزی کشور، حمایت تعرفه‌ای از بخش تولید کشاورزی به کنار گذاشته شده و با بی‌توجهی، نسبت به کاهش تعرفه‌ها (سیاست افزایش نرخ تعرفه کالاهای ممنوع‌الورود و کاهش تعرفه کالاهای اساسی و مهمترین تولیدات کشاورزی کشور) اقدام و باعث افزایش واردات و گاه کاهش تولید داخلی شده، به‌عنوان نمونه تولید شکر از ۱/۲۵۸ میلیون تن در سال ۱۳۸۵ به ۱/۰۴۴ میلیون تن در سال ۱۳۸۶ و یک‌سال پس از آن (۱۳۸۷) به نصف یعنی حداکثر ۵۲۰ هزار تن کاهش یافته است.

از تغییرات نرخ تعرفه مواردی به‌عنوان نمونه عبارتند از: نرخ تعرفه برنج از ۱۵۰ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۴ درصد به‌اضافه ۱۵۰۰ ریال و آنگاه در سال ۱۳۸۷ به تعرفه ۲۱ درصد تبدیل شده است. کاهش نرخ تعرفه در سایر غلات نیز مشاهده می‌شود تعرفه جو از اول اردیبهشت ماه تا پایان تیرماه ۲۰ درصد و برای سایر ایام سال ۴ درصد و تعرفه ذرت دانه‌ای از ۱۵ شهریورماه لغایت ۱۵ بهمن ماه ۱۰ درصد و برای سایر ایام سال ۴ درصد مصوب شده است. تعرفه اغلب میوه‌ها در چهارسال اخیر از میانگین ۲۶ درصد به ۴ درصد کاهش یافته است و از ابتدای سال ۱۳۸۴ تا ۱۸ تیر ماه این سال حقوق ورودی محصولات باغی مانند سیب، پرتقال و نارنگی هر کدام ۴۵ درصد ارزش کالا بوده، ولی از آن تاریخ به منظور حمایت از مصرف‌کننده از ۱۸ تیر تا ۲۸ آذرماه سال ۱۳۸۴ تعرفه واردات آن به صفر کاهش یافت و از ۲۸ آذر تا ابتدای اسفند به ۲۶ درصد افزایش یافت و همچنین تعرفه واردات این محصولات از اردیبهشت تا اسفند سال ۱۳۸۷ افزایش داشته و از ۱۵ اسفند تا پایان اردیبهشت سال ۱۳۸۸ سود بازرگانی اقلام صفر شده است. نرخ تعرفه شکر خام از ۱۲۰ درصد به ۴ درصد و شکر سفید از ۱۵۰ درصد به ۱۰ درصد و شیر خشک نیز به ۴ درصد کاهش یافته‌اند. همچنین در وضع تعرفه پنبه، در سال ۱۳۸۵ تعرفه واردات پنبه دو نرخی (۴ درصد برای پنبه‌های با طول تار بلند و ۲۰ درصد برای پنبه‌های مشابه تولید داخلی) که در سال ۱۳۸۶، به تک نرخی ۱۵ درصد تبدیل و در سال ۱۳۸۷ تعرفه واردات پنبه صفر شد.

به‌عنوان مثال دلایل صفر شدن تعرفه واردات پنبه در سال ۱۳۸۷ موارد ذیل اعلام شده است:

۱. با توجه به سطح کشت و پیش‌بینی‌های تولید، این اقدام در جهت تأمین کسری ملحوج مورد نیاز صنایع نساجی و به‌دلیل درخواست‌های مکرر صنایع نساجی صورت گرفته است.
۲. علاوه بر کاهش سطح زیر کشت و تولید پنبه از آنجایی‌که عمده واردات ملحوج، از کشورهای آسیای میانه و به‌ویژه از کشور ازبکستان صورت می‌گیرد (بیش از ۹۰ درصد واردات) و این کشور به‌استناد قراردادهای فی‌مابین از ۵/۵ درصد ترجیحات تعرفه برخوردار است، لذا در عمل میزان تعرفه اعمال شده بدون لحاظ ۴ درصد سود بازرگانی ۵/۵ درصد بوده است. ضمناً از دلایل دیگر آن

افزایش قیمت پنبه در بازار جهانی توأم با افزایش هزینه حمل و در نتیجه وضع این تعرفه در جهت متعادل کردن قیمت نخ و پارچه و پنبه داخلی بوده است.

کاهش میزان تعرفه‌ها شاید، ساده و کم‌اثر به نظر بیاید؛ ولی هرگاه دولت تعرفه کالاهای کشاورزی را کاهش داده است. کشاورزان با مشکلات اساسی اقتصادی روبرو شده‌اند. از مصادیق این وضعیت می‌توان به واردات بی‌رویه شکر که در اثر کاهش تعرفه واردات (از ۱۲۰ درصد به ۴ درصد) آن به‌وجود آمد، اشاره کرد. طی آن فرآیند، کارخانه‌های قند و شکر به حالت تعطیل درآمده و دیگر خریداری برای چغندر وجود نداشت؛ لذا کشاورزان از کشت آن منصرف شده و با توجه به نیازهای مشابه اکولوژیکی چغندر با سیب‌زمینی، اکثر چغندرکاران به کشت سیب‌زمینی روی آورده و قیمت سیب‌زمینی در سال ۱۳۸۷ آن قدر پایین آمد که کشاورزان را دچار مشکلات عدیده‌ای کرد تا جایی که دولت مجبور به خرید سیب‌زمینی از کشاورزان و توزیع آن به‌صورت رایگان بین مردم شد. دولت برای کاهش نرخ تورمی که ناشی از اعمال سیاست‌هایی از قبیل افزایش نقدینگی بوده است با کاهش تعرفه واردات محصولات کشاورزی به میلیون‌ها تولیدکننده زیان وارد کرده است، هر چند برخی از مسئولین کشاورزی و بازرگانی کشور، برای توجیه میزان بالای واردات، به‌ویژه محصولات کشاورزی به بسته بودن دست دولت در موضوع واردات با توجه به برخی مستندات برنامه چهارم و همچنین قانون تجارت استناد می‌کنند و مدعی هستند که دولت حق جلوگیری از واردات را ندارد و تنها با استفاده از بحث تعرفه می‌تواند واردات را محدود کرده و در این خصوص نیز، فقط اجازه دارد تا ۲۰ درصد از واردات برای حمایت از تولید داخل، مالیات اخذ کند.

توجه به آمار جداول یاد شده نشان می‌دهد که با کاهش نرخ تعرفه در نبود نظام حمایتی غیرتعرفه‌ای، در محصولاتی مانند برنج، قندوشکر و دیگر محصولات کشاورزی، افزایش بی‌رویه واردات رخ داده است و درخصوص محصولاتی مانند مرکبات و بنشن ایران از یک کشور صادرکننده خالص این محصولات به کشوری واردکننده خالص تبدیل شده است، تأثیر این تغییرات تعرفه‌ای بر واردات محصولات کشاورزی نشان می‌دهد که دلیل اصلی وضع نرخ تعرفه پایین می‌تواند نگاه تنها وارداتی و بیشتر معطوف به مصرف‌کنندگان باشد. به نظر می‌رسد گاه سیاستگذاران عرصه تجاری سعی دارند با وضع تعرفه سبک واردات ارزانتر این کالاها را عملی کند و جنبه حمایتی تعرفه‌ها در عمل مغفول مانده است.

صادرات محصولات کشاورزی به‌دلیل ویژگی‌های مختلفی نظیر مصرفی بودن آنها و سیاست‌های حمایتی کشورهای واردکننده و توسعه یافته از بخش کشاورزی خود با مشکلات و موانع مختلفی در بازارهای جهانی روبرو هستند. با توجه به تنوع اقلیمی و تعداد گونه‌های گیاهی موجود در کشور ظرفیت صادراتی قابل ملاحظه‌ای در بخش کشاورزی وجود دارد، براساس

بررسی‌های به‌عمل آمده در صورت بهره‌گیری لازم و صحیح از ظرفیت‌های تولیدی و صادراتی بخش کشاورزی، درآمد حاصل از صادرات محصولات فرآورده‌های بخش کشاورزی در کشور به چندین برابر وضع فعلی نیز امکان‌پذیر است؛ اغلب کشورهای هدف صادرات محصولات کشاورزی ایران، جزو کشورهای توسعه یافته‌اند و بهداشت و سلامتی برایشان مهم است. همچنین این کشورها عضو سازمان جهانی تجارت هستند و به این مقررات پایبند و یکی از مشکلات صادرات کشاورزی ما در بازارهای هدف همین مورد است. البته در سال‌های اخیر توجه خاصی به ارتقای کیفیت کالاهای صادراتی کشاورزی شده و امید است که در آینده با سرمایه‌گذاری‌های لازم این مشکل مرتفع شود.

جهت هماهنگ کردن عوامل اجرایی صادرات، متولی و مرجع تصمیم‌گیری مشخصی وجود ندارد به طوری که هم‌اکنون هر یک از دستگاه‌های اجرایی سعی می‌کنند مسئولیت بروز مشکلات را بر عهده دیگری بگذارند، یا اینکه به نوعی تصمیمات یکدیگر را خنثی کرده و یا با تصمیم‌گیری‌های ناهماهنگ باعث بروز مشکلاتی شوند.

مسائل و مشکلات نظام تعرفه‌ای کشور

- ابزارهای تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای ابزارهای کنترلی هستند که برای تحدید واردات در راستای حمایت از تولید داخل به‌کار گرفته می‌شوند. با توجه به کارکرد مشابه این دو ابزار لازم است در استفاده همزمان آنها دقت لازم صورت پذیرد. در ساختار تعرفه‌ای بخش کشاورزی ابزارهای غیرتعرفه‌ای در کنار ابزار تعرفه به‌طور همزمان به‌طور نامناسبی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

- وضع تعرفه‌های سنگین، بیشتر در مورد فصولی که دارای کالاهای ممنوع‌الورود و فصولی که کالاهای آنها عمدتاً دارای مزیت رقابتی بوده، اعمال شده است که گویای عدم توجه کافی به کارکرد این ابزارهاست و در عمل تنها باعث بالارفتن غیرضرور میانگین تعرفه شده است.

- به اصل مزیت نسبی و توان رقابت‌پذیری کالاها در وضع تعرفه‌ها برای محصولات و فصول مختلف کم‌توجهی می‌شود به‌عنوان نمونه، بر محصولات فصل هشتم نسبت به بیشترین فصول دیگر تعرفه‌های سنگین‌تری وضع شده است، حال آنکه کشور ما در تولید بسیاری از محصولات این فصل دارای مزیت نسبی و در عرصه تجارت جهانی دارای مزیت بالایی است و در تولید برخی از محصولات این فصل بی‌رقیب یا کم‌رقیب است

- به نظر می‌رسد سیاستگذاران عرصه تجاری سعی کرده‌اند با وضع تعرفه سبک بر کالاهایی که کشور مزیت نسبی و توان تولیدی بالایی در آنها ندارد، واردات ارزان‌تر این کالاها را عملی کند و جنبه حمایتی تعرفه‌ها تا حدودی مغفول مانده است. از جمله دلایل این رویکرد می‌تواند نگاه تنها

وارداتی و بیشتر معطوف به مصرف‌کنندگان را ذکر کرد.

- سیاست‌های تعرفه‌ای کشور فاقد برنامه‌ریزی بلندمدت و دچار تصمیم‌های کوتاه‌مدت سالیانه بوده است. تصمیم‌هایی درخصوص سطح و پراکنش تعرفه‌های کشور هر ساله بر مبنای دغدغه‌های کوتاه‌مدت سیاستگذار با طی فرآیند در نهایت در کمیسیون ماده (۱) مقررات صادرات و واردات مصوب و اعلام می‌شود و هیچ‌گونه برنامه بلندمدتی درخصوص نظام تعرفه‌ای، بخش تغییرات نظام تعرفه‌ای را پشتیبانی نمی‌کند.

- نداشتن برنامه‌ای بلندمدت در جهت حمایت از تولیدات داخلی محصولات فصل یا کالایی خاص باشد که سیاستگذاران را وادار کرده است تنها به فکر حفظ وضع موجود باشند و با وضع تعرفه‌های سنگین بر محصولات دارای مزیت و صادراتی کشور توان تولیدی و صادراتی این بخش‌ها را حفظ و در مقابل در بخش‌هایی که تولید داخل مزیت چندانی نداشته است به خاطر نبود برنامه‌ای خاص برای توسعه تولیدات و حمایت از آنها کشور در این عرصه‌ها دچار نوعی روزمرگی شده و هر ساله سعی کرده است با وضع تعرفه‌های کمتر واردات ارزان‌تری را تأمین کند. - افزایش یا کاهش هر ساله تعرفه‌ها اغلب بدون در نظر گرفتن توان رقابتی و حساسیت آنها سرایت داده شده است. در حالی که به نظر می‌رسد روند تغییرات تعرفه کل بخش و فصول مختلف می‌باید منبث از یک برنامه بلندمدت باشد و تحت تأثیر تغییرات به‌طور عمده بیرونی و سالیانه قرار نگیرد (تغییر جهت‌های اساسی ساختار تعرفه به‌طور عمده متأثر از تغییر نرخ ارز و وضعیت درآمدهای نفتی کشور است).

- متأسفانه در تعیین نرخ تعرفه توجه کمی به پاره‌ای شاخص‌ها مانند میزان ارزآوری، اشتغالزایی و ارتباط محصولات مختلف با بحث امنیت غذایی و به‌ویژه با توجه به برنامه‌های بلندمدت کشور نظیر چشم‌انداز بیست ساله برنامه‌های توسعه می‌شود.

- مقایسه وضعیت تعرفه کشور با کشورهای دیگر نشان می‌دهد که حمایت تعرفه‌ای در کشور ما به سمت زیربخش یا کالاهایی خاص هدفمند نیست. در حالی که اتحادیه اروپا سهم بالایی از تعرفه‌های فراتر از ۲۰ درصد در ساختار تعرفه‌ای خود را به بخش‌های حساس و اولویت‌دار خود مانند تولیدات دامی، لبنی، شکر و غلات اختصاص داده است. در کشور ما سطح تعرفه‌های بالای ۲۰ درصد در کلیه فصول بالاست، اولویت‌بندی خاصی مشاهده نمی‌شود.

- کشور ما از ابزارهای متنوع تعرفه‌ای در نظام تعرفه‌ای خود بهره نمی‌گیرد، حال آنکه با توجه به ویژگی فصلی بودن تولیدات کشاورزی عدم تکافوی تولید داخل برخی محصولات در شرایط فعلی یکی از مشکلات موجود نظام فعلی تعرفه‌ها تک ابزاری بودن این رژیم است که وضع تعرفه برای این قبیل محصولات را با مشکل روبرو کرده است. البته به‌واسطه دقت کم در طراحی و اعمال

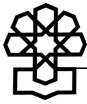
نظارت مورد نیاز، در حال حاضر استفاده از ابزارهای مانند چندنرخ بودن تعرفه در دوره‌های زمانی مختلف سال برای واردات برخی محصولات کشاورزی نتایج چندان مناسبی به همراه نداشته است و اغلب به افزایش واردات در زمان اعمال نرخ پایین‌تر تعرفه منجر شده است.

- کشورهای پیشرفته از انواع ابزارهای تعرفه‌ای در حمایت از تولید داخلی خود سود می‌برند و موفقیت یک نظام تعرفه‌ای هر چند منطقی و هدفمند تا حد زیادی به نحوه اجرای آن و برخورداری از ابزارهای متنوع بستگی دارد. البته این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که جهت‌گیری‌ها در سازمان جهانی تجارت به سمت استفاده از ابزار تعرفه ارزشی به منظور افزایش شفافیت است. از این رو مناسب است بخش کشاورزی تعادلی منطقی بین استفاده از دیگر ابزارهای تعرفه‌ای و رویکرد سازمان جهانی تجارت در استفاده از ابزار تعرفه ارزشی ایجاد کند.

- برای مؤثر و سازگارتر شدن نظام تعرفه هدفمندسازی آن در جهت منطقی کردن تعرفه کالاهای مزیت‌دار، حذف یا به حداقل رساندن سطح تعرفه کالاهای دارای ممنوعیت شرعی برای ورود، و توجه کافی به وضعیت قیمت‌هایی جهانی در وضع تعرفه به‌عنوان قدم‌های نخستین اصلاح نظام تعرفه ضروری است.

- اگرچه تا اواسط برنامه سوم توسعه بخش کشاورزی ایران انبوهی از ابزارهای مختلف غیرتعرفه‌ای همچون مجوزها، ممنوعیت‌ها و غیره را در تجارت به‌کار می‌گرفت. اما در سال‌های اخیر به‌ویژه از سال ۱۳۸۲ به بعد اغلب این موانع برداشته شده است. به گونه‌ای که اکنون تنها حدود ۵ درصد کالاهای کشاورزی ممنوع‌الورود هستند که این کالاها هم ممنوعیت شرعی برای ورود دارند و سایر موانع نیز حذف شده‌اند. لذا بخش کشاورزی ایران از نظر استفاده از موانع غیرتعرفه‌ای غیرمجاز در مقایسه با سایر کشورها، در سطح قابل قبولی قرار دارد.

- عدم استفاده مکفی و مؤثر از موانع غیرتعرفه‌ای مجاز شناخته شده توسط سازمان جهانی تجارت از مهمترین مسائل بخش کشاورزی ایران است. این درحالی است که سایر کشورها به ویژه کشورهای پیشرفته سیاستگذاری‌های خود را به سمت بهره‌گیری هر چه بیشتر از سایر ابزارها و موانع غیرتعرفه‌ای مجاز شناخته شده، توسط سازمان جهانی تجارت تغییر داده‌اند به گونه‌ای که این کشورها هم‌اکنون در سطح بالایی از استانداردهای فنی و بهداشتی (TBT و SPS) استفاده می‌کنند همچنین این کشورها از سایر ابزارها نیز استفاده بسیار مؤثری در حمایت از تولیدات داخلی خود دارند. به گونه‌ای که به‌عنوان نمونه درصد بالایی از عوارض ضد قیمت‌شکنی توسط این کشورها اعمال و از آن بر علیه کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال گذار استفاده شده است. ضروری است کشور در تعقیب اصلاح سیاست‌های تجاری خود، سازوکارهای قانونی و اجرایی لازم به‌منظور بهره‌گیری از ابزارهایی مانند موانع فنی و بهداشتی و عوارض جبرانی و ضد

قیمت‌شکنی را فراهم آورد که البته درخصوص ایجاد قوانین لازم برای اعمال عوارض جبرانی و ضد قیمت‌شکنی اقدام‌هایی صورت گرفته است، اما تقویت این اقدام‌ها و اصلاح قوانین مربوط به استانداردهای بهداشتی لازم است. چرا که قوانین مربوطه در این زمینه مربوط به سال‌های بسیار دور هستند و تغییر و به‌هنگام‌سازی آنها ضروری است (به‌عنوان نمونه قوانین بهداشتی و قرنطینه‌ای نباتی و دامی کشور ما مربوط به سال‌های ۱۳۴۶ و ۱۳۵۰ است).

- برای دستیابی به معیاری برای ارزیابی سطح تعرفه‌های کشور در مقایسه با درخواست‌های احتمالی سازمان جهانی تجارت از ایران یکی از موارد مورد اتکا وضعیت تعرفه‌ای کشورهای تازه ملحق شده به این سازمان است. مرور تجربه اغلب کشورهای در حال توسعه، نشان می‌دهد که این کشورها تعرفه خود را در چند مرحله تثبیت کرده‌اند. لذا ایران می‌تواند سطح تعرفه خود را در سطح کنونی تثبیت کند و به صورت مرحله به مرحله، سطوح تثبیت تعرفه‌های خود را کاهش دهد. اگرچه سازمان جهانی تجارت تثبیت تعرفه را در سطحی بالاتر از سطوح جاری تعرفه برای کشورهای در حال توسعه مجاز دانسته، اما تجربه‌های کشورهای تازه ملحق شده (در حال توسعه) نشان می‌دهد که امکان تثبیت تعرفه در سطوحی بالاتر از تعرفه جاری برای این کشورها فراهم نشده است. از این رو مناسب به نظر می‌رسد که تا زمان شروع مذاکره‌های تعرفه‌ای کشور، میانگین تعرفه‌های فعلی بدون تغییر باقی مانده و تنها تغییراتی در راستای استفاده از ابزارهای تعرفه غیرارزشی و متناسب‌تر کردن پراکنش و هدفمندکردن تعرفه‌ها صورت پذیرد. هرچند در ظاهر نرخ تعرفه محصولات کشاورزی در چند سال اخیر افزایش داشته، ولی در عمل از هدفمندی مناسبی برخوردار نیست و تعرفه بسیاری از محصولات استراتژیک بدون توجه به حمایت‌هایی که از این محصولات در خارج از کشور صورت می‌گیرد کاهش یافته است، ولی تعرفه محصولات ممنوع‌الورود سیر افزایشی داشته است. با افزایش تعرفه موارد ممنوع‌الورود و کاهش بسیاری از محصولات مهم و استراتژیک کشاورزی در جهت تضعیف حمایت‌ها از بخش کشاورزی گام برداشته شده است.

جمع‌بندی

- در ایران در طی سال‌های متمادی، بخش بازرگانی به دلیل نقش مسلط دولت همواره دارای انبوهی از انحصارهای تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای بوده است. واردات این بخش مشمول پرداخت حقوق گمرکی، سود بازرگانی و عوارض بوده، که به همراه آنها موانع غیرتعرفه‌ای نیز بر واردات این بخش اعمال شده است. وضعیت تعرفه‌ای این بخش نشان می‌دهد که تا سال ۱۳۷۱ سطح تعرفه‌های

کشاورزی حدود ۱۰۰ درصد بوده و به دنبال تغییر نرخ ارز در سال ۱۳۷۲ به نزدیک ۲۵ درصد رسیده است. سطح تعرفه‌ها در بخش کشاورزی در سال ۱۳۷۳ به بعد دوباره شروع به افزایش کرده و در سال ۱۳۸۰ به حدود ۸۶ درصد رسیده است. به دنبال تغییر مجدد نرخ ارز در سال ۱۳۸۱ میانگین تعرفه کشاورزی دوباره کاهش یافته و به نزدیک ۲۵ درصد برگشت کرده است. به دنبال حذف موانع غیرتعرفه‌ای در سال ۱۳۸۲ درصدی به تعرفه‌ها افزوده شده و سطح آن به ۳۳ درصد رسیده است. هم‌اکنون نیز میانگین تعرفه‌ها روندی کاهشی دارد.

- در بحث موانع غیرتعرفه‌ای نیز تا اواسط برنامه سوم توسعه عموم کالاهای کشاورزی مشمول موانع غیر تعرفه‌ای بوده‌اند. تا سال ۱۳۷۲ بالای ۵۰ درصد محصولات ورود ممنوع بوده‌اند و بقیه کالاها نیز برای واردات نیاز به اخذ مجوز از یک یا چند وزارتخانه داشته‌اند. این درحالی است که انواع غیرتعرفه‌ای دیگر نظیر ممنوعیت‌های بسته‌بندی و واردات دولتی و غیره بر برخی محصولات کشاورزی اعمال شده است. در سال ۱۳۷۳ به بعد ممنوعیت ورود پاره‌ای از محصولات با قید مجوز ورود جایگزین شده، اما همچنان صد درصد کالاها درگیر مانع غیرتعرفه‌ای بوده‌اند. اما با شروع برنامه سوم توسعه و تأکید این برنامه بر حذف موانع غیرتعرفه‌ای و جایگزینی آنها با تعرفه از درصد شیوع این موانع به تدریج کاسته شد. به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۱ تنها نزدیک به ۱۳ درصد کالاها ورود ممنوع بوده‌اند و مجوز ورود انحصاری در اختیار وزارت بازرگانی قرار گرفت. در تعقیب ماده (۱۱۵) برنامه سوم در سال ۱۳۸۲ مجوز ورود به کلی حذف و سطح ممنوعیت ورود کالاها به ۵/۵ درصد کاهش یافت، ضمن اینکه سایر موانع غیرتعرفه‌ای مجاز (نظیر روابط قرنطینه‌ای) نیز حذف شد. ضعف عمده ساختار تعرفه‌ای کشور در شرایط حاضر عدم وجود قوانین به روز و کارآمد در بحث موانع غیرتعرفه‌ای مجاز و استفاده مؤثر از این موانع است.

- مرور وضعیت فعلی نظام تعرفه‌ای کشور در بخش کشاورزی نشان می‌دهد که نظام تعرفه‌های کشاورزی برپایه نظام تک ابزاری (تعرفه ارزشی) بنا شده است و تجربه سال‌های گذشته نشان می‌دهد که به‌رغم سطح بالای میانگین‌های تعرفه، این ابزار نتوانسته است حمایت مؤثر و کارآمدی از تولیدات داخلی به‌عمل آورد. ناکارآمدی ابزار تعرفه‌ها در سالیان گذشته در پناه انواع ابزارهای غیرتعرفه‌ای و سیاست‌های ارزی مستتر شده است و تلاشی برای کارآمد کردن آن صورت نگرفته است. اما شفافیت رژیم تجاری کشور به‌عنوان پیش‌شرط لازم برای تعامل با اقتصاد جهانی حذف ابزارهای غیرتعرفه‌ای و سیاست‌های ناپایدار ارزی را ضروری ساخته است و در این راستا کشور قدم‌هایی نیز برداشته است. بنابراین ابزار تعرفه‌ها اهمیت شایانی برای حمایت از تولیدات داخلی دارد و چنانچه وضعیت تعرفه‌ها بخواهد بر مدار سال‌های گذشته و به‌ویژه چند سال اخیر صورت گیرد تولیدات داخلی با آسیب جدی روبرو خواهند شد.

- تک ابزاری بودن نظام فعلی تعرفه‌ها نیز مشکلات زیادی را باعث شده است و در مورد محصولاتی که تولید داخلی آنها جوابگوی مصرف داخلی نیست به خاطر عدم وجود نظام تعرفه سهمیه‌ای و فصلی در وضع تعرفه‌ها برای این قبیل محصولات سردرگمی و ابهام‌های اساسی بروز می‌کند.

- از دیگر مسائل و مشکلات نظام فعلی تعرفه‌ها می‌توان به ناپایداری و نوسان سالیانه این نظام اشاره کرد که برای فعالان عرصه تجارت به‌عنوان یک معضل اساسی است.

- نظام فعلی با توجه به اینکه تنها دارای یک ستون تعرفه‌ای فاقد انعطاف‌پذیری لازم برای تعامل با کشورهای دیگر و برقراری موافقتنامه‌های دوجانبه، و منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با کشورهای دیگر است.

- ایرادهای دیگر وارد بر نظام فعلی عدم توجه کافی به مزیت نسبی کالاها، درجه اهمیت و حساسیت آنها در وضع تعرفه‌ها و استفاده غلط ابزارهای تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در کنار یکدیگر است. در بحث معادل‌های تعرفه‌ای نیز بین موانع تعرفه‌ای اعمال شده و معادل‌های تعرفه‌ای محاسبه شده ناسازگاری و عدم هماهنگی وجود دارد.

- به‌طور خلاصه نکته‌های زیر درخصوص وضعیت بخش کشاورزی از نظر اقدام‌های کنترل مرزی قابل ذکر است:

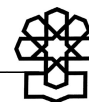
۱. تعرفه‌های کشاورزی بر مبنای یک راهبرد بلندمدت و پایدار بنا نشده‌اند و تابع تصمیم‌های کوتاه‌مدت سالیانه است و روند تعرفه‌های کشاورزی با اصول اعلام شده برنامه‌های توسعه کشور همراهی کافی ندارد. برخی از محصولات کشاورزی مانند جو و ذرت که برای آنها در طول سال از دو نرخ تعرفه استفاده می‌شود با واردات زیاد در ایام با نرخ پایین تعرفه و گاه بیش از نیاز کشور مواجه هستند.

۲. در استفاده توأم ابزارهای تعرفه‌ای دقت کافی صورت نمی‌گیرد و نظام موجود تعرفه‌ها بسیار ساده است و اکنون با کاهش تعرفه‌ها در غیاب ابزارهای غیرتعرفه‌ای، حمایت منطقی از تولیدات داخلی در مقابل واردات به شدت کاهش یافته است

۳. در وضع نرخ تعرفه‌ها و به‌ویژه نرخ‌های سه سال اخیر برای محصولات مختلف کشاورزی به اصل مزیت نسبی، حساسیت و توان رقابت‌پذیری محصولات کم‌توجهی شده است. مقایسه وضعیت تعرفه کشور با کشورهای دیگر نشان می‌دهد که حمایت تعرفه‌ای در کشور ما به سمت زیربخش یا کالاهایی خاص هدمند نیست.

و این موضوع ریشه در اقتصاد مبتنی بر فروش منابع طبیعی دارد که در آن متناسب با وضع درآمدهای نفتی در هر سال تعرفه‌ها افزایش و یا کاهش یافته‌اند و این کاهش و افزایش به تمام فصل‌ها بدون در نظر گرفتن توان رقابتی و حساسیت آنها سرایت داده شده است.

۴. بررسی قیمت محصولات نشان می‌دهد عدم برنامه‌ریزی صحیح در بُعد تولید و کنترل نشدن

هزینه‌های تولید و تورم حاکم بر کشور سهم عمده‌ای در روند افزایشی معادل‌های تعرفه‌ای آنها داشته است و معادل‌های تعرفه‌ای به‌خاطر روند ناپایدار قیمت‌های کشاورزی دچار تغییرات به نسبت زیادی هستند.

- به اختصار می‌توان نتیجه گرفت که دلیل اصلی وضع نرخ تعرفه پایین و تأثیرات آن در شکل افزایش واردات و وابستگی به خارج از کشور و گاه کاهش تولید را باید در تغییر نرخ تعرفه واردات و مبتنی بر نگاه تنها وارداتی و بیشتر معطوف به مصرف‌کنندگان جست‌وجو کرد.

- به نظر می‌رسد گاه سیاستگذاران عرصه تجاری سعی دارند با وضع تعرفه سبک، واردات ارزان‌تر این کالاها را عملی کند و جنبه حمایتی تعرفه‌ها در عمل مغفول مانده است و به تأثیر میان‌مدت آن در تغییر الگوی کشت و تضعیف بخش کشاورزی و گسترش فقر در جامعه کشاورزان و روستاییان بی‌توجهی می‌شود. لازم به ذکر است که قرار دادن یک محصول در الگوی کشت گاه تا بیست سال زمان نیاز دارد و برای خارج شدن آن از الگوی کشت زمان ۷-۸ سال کافی است.

- تأثیر یک سیاست غلط (در طراحی یا اجرا) را اکنون می‌توان در محصول چای آشکارا مشاهده کرد. الگوی مصرف چای به حدی تغییر یافته است که اکنون مشتری چای داخلی و یا مخلوط چای خارجی و داخلی بسیار کم است و ذائقه‌ها به سوی چای خارجی جلب شده است.

- سیاست‌های تعرفه‌ای کنونی در مورد برنج و میوه و... در کوتاه‌مدت باعث ضرر کشاورزان و کاهش درآمد آنان است و بدتر آنکه در میان‌مدت با تغییر ذائقه‌ها به تغییر الگوی مصرف و درازمدت الگوی کشت را متأثر کرده و تولید محصولات استراتژیکی مانند برنج را به مخاطره خواهد انداخت.

- ممنوعیت‌ها و بالارفتن نرخ تعرفه‌ها ارتباط معناداری با درآمدهای کشور دارد کاهش تعرفه‌ها و افزایش واردات با افزایش درآمدهای نفتی در دوره‌های مختلف هماهنگ است و هرگاه منابع ارزی کشور وضعیت بهتری می‌یابد حمایت از بخش تولید کشاورزی به کنار گذاشته شده و بی‌توجهی به آن واردات شدت می‌گیرد. به‌طوری‌که اکنون در بازار ایران برنج هندی و پاکستانی با نام‌های ایرانی چون خاطره و... چای خارجی و حتی میوه (نارنگی، پرتقال، سیب، گلابی و...) عرضه شده در میادین تره‌بار پاکستانی، مصری، فرانسوی و... هستند.

- ضروری است محصولات کشور را از نظر نیاز حمایتی دسته‌بندی کرده و حمایت تعرفه‌ای را به صورت هدفمند به محصولات مهم و حساس معطوف کرد. محصولات حساس مانند:

- محصولات پروتئینی (تولیدات گوشتی و لبنی، عسل و تخم‌مرغ)،
- تعدادی از غلات (گندم، برنج، جو و ذرت)،
- تعدادی از میوه و خشکبار،

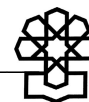
- حبوبات،
- دانه‌های روغنی،
- شکر، زعفران و...

• محصولات فرآیندی به‌ویژه آن دسته از محصولات که مواد اولیه آنها در کشور تولید می‌شود که باید از حمایت‌های تعرفه‌ای بالا برخوردار باشند در اغلب موارد و به‌ویژه در چند سال اخیر با کاهش نرخ تعرفه روبرو بوده‌اند.

• در مورد سایر محصولات اگرچه به‌واسطه پاره‌ای ملاحظات (نظیر غیرمنطقی بودن کاهش سطح کلی تعرفه کشور در آستانه الحاق) باید سعی شود که سطح تعرفه آنها تا حد امکان کاهش نیابد؛ اما ضروری است در صورت لزوم کاهش سطح تعرفه‌ها، کاهش تعرفه از این محصولات آغاز می‌شد.

- اگر میزان واردات به آمار تولید داخلی اعلام شده از سوی وزارت جهاد کشاورزی را با هم جمع کنیم، بسیار بیشتر از نیاز مصرفی کشور در سال‌های اخیر است، هر چند واردات سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ با توجیه انبار کردن کالاهای اساسی برای مواقع اضطراری توجیه شده است؛ ولی مطمئناً واردات دو سال اخیر می‌تواند نشان دهد که یا محصولات تولید داخل برای فروش، به‌واسطه افزایش واردات دچار مشکل شده‌اند و یا اینکه الگوی مصرف (خوراک انسانی) تغییر اساسی یافته و برای موارد خوراک دام نیز با کاهش شدید بهره‌وری روبرو هستیم و یا اینکه اساساً آمار رو به افزایش تولید داخلی محل اشکال است

- درخصوص استفاده از ابزارهای تعرفه‌ای و موانع غیرتعرفه‌ای مجاز می‌توان در مورد شکر چنین پیشنهادی وجود دارد. با توجه به تورم داخلی، روند انحراف نرخ ارز، وضعیت قیمت‌های داخلی و جهانی و ضرورت تداوم و افزایش تولید داخلی تعرفه تثبیتی شکر در سطح ۱۵۰ درصد در نظر گرفته شود. به‌منظور دستیابی همزمان به رفاه مصرف‌کننده و تولیدکننده از ابزار تعرفه سهمیه‌ای استفاده شده و مازاد تقاضای داخلی به صورت سهمیه‌ای و با تعرفه ۴ درصد وارد کشور شود و بر واردات مازاد بر سهمیه، تعرفه ۱۵۰ درصد وضع شود. با توجه به تجربه ناموفق کشور در واردات سهمیه‌ای شکر توسط دولت، تلاش شود اجرای آن توسط سایر روش‌ها نظیر مجوز مبتنی بر تقاضا و توسط بخش خصوصی صورت پذیرد. نظر به ضرورت وجود تعادل پایدار در بازار شکر ذخایر استراتژیک برای این محصول ایجاد شود. با توجه به وضعیت موجود تولید و مصرف سرانه ۸ تا ۱۰ کیلوگرم برای واردات در یک دوره ۳ تا ۵ ساله در نظر گرفته شود. در فرآیند قیمتگذاری چغندر و نیشکر نیز به تأثیر بالای آنها بر صنعت شکر توجه شده و در کل فرآیند قیمتگذاری این کالاها شاخص تورم موجود در جامعه در نظر گرفته شود و برای محصولات با

مصرف کارخانه‌ای مانند: چغندر قند و نیشکر قیمت جبرانی در نظر گرفته و به تولیدکنندگان پرداخت شود) خرید با قیمت بالاتر از تولیدکننده و فروش ارزان‌تر آن به کارخانجات).

لذا مهمترین راهحل پیشنهادی در این مطالعه، اعمال انواع تعرفه و قیمت تضمینی و اعطای هر نوع یارانه متناسب با ساختار تولید و بازار هر محصول و در جهت توسعه صادرات و ارتقای مؤثر و کارآیی سیاستگذاری در جهت حمایت از تولید و تولیدکننده و اصلاح نظام تعرفه‌ای کالاهای کشاورزی با بهره‌گیری از ابزارهای تعرفه‌ای و موانع غیرتعرفه‌ای مجاز متنوع است، به‌گونه‌ای که این ابزارها، متناسب با ماهیت تولید و بازار محصولات استفاده شوند.

منابع و مآخذ

۱. پرمه، ز. و سیدی، م. ه. سیاست‌های حمایتی، دیدگاه‌های بین‌المللی و کشاورزی ایران، مجموعه مقالات نخستین همایش کشاورزی و توسعه ملی، جلد ۳: کشاورزی و جهانی شدن اقتصاد، تهران مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۲. حسینی، سیدشمس‌الدین. بازار شکر با تأکید بر سیاست‌های حمایتی.
۳. حسینی، م. ع. و فاضل، م. سیاست‌های تجارت کشاورزی ایران در فرآیند جهانی شدن، مجموعه مقالات نخستین همایش کشاورزی و توسعه ملی، جلد ۳: کشاورزی و جهانی شدن اقتصاد، تهران مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۴. کمیجانی، اکبر و همکاران. مقررات دسترسی به بازار محصولات کشاورزی در موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت و اثرات آن بر اقتصاد کشاورزی ایران، وزارت جهاد کشاورزی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، چاپ اول، ۱۳۸۰.
۵. فریادرس، و. مقررات دسترسی به بازار در بخش کشاورزی ایران، کشاورزی و سازمان جهانی تجارت، جلد ۵، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، چاپ اول، ۱۳۸۶.
۶. فریادرس، و. بررسی بازار جهانی و داخلی شکر، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، چاپ اول، ۱۳۸۸.
۷. گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمار واردات و صادرات ۱۳۸۱-۱۳۸۶ و آمار واردات و صادرات یازده ماهه ۱۳۸۷.
۸. گیلانپور، ا. چگونگی استفاده از تعرفه برای حمایت از بخش کشاورزی، مجموعه مقالات نخستین همایش کشاورزی و توسعه ملی، جلد ۳: کشاورزی و جهانی شدن اقتصاد، تهران: مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۹. مؤسسه بین‌المللی آنسکام، دامپینگ در جهان.
۱۰. مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، بررسی نحوه مداخلات دولت در بازار قند و شکر در جهان و ایران.
۱۱. مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، گزارش مزیت نسبی شکر در ایران.
۱۲. وزارت جهاد کشاورزی، آمار تولیدات زراعی و باغی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷.

شماره مسلسل: ۹۹۳۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ارزیابی سیاست‌های تعرفه محصولات کشاورزی در ایران

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: مهران برادران نصیری، جهانبخش امامی

ناظر علمی: محسن محمدی

همکار: با مساعدت پژوهشگران گروه پژوهشی تجارت و بازاریابی مؤسسه

پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

متقاضی: معاونت پژوهشی

سرپرستان: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. تعرفه

۲. واردات

۳. صادرات

تاریخ انتشار: ۱۳۸۸/۸/۱۸